

บทที่ 4

การปลุกระดมจัดตั้งขบวนการ

การปลุกระดมมวลชนเป็นขั้นเริ่มแรกของการปฏิบัติประชาธิปไตยประชาธิปไตยโดยของขบวนการคอมมิวนิสต์ไทย การปฏิบัติของขบวนการคอมมิวนิสต์ไทยนั้นหมายถึงการต่อสู้ของประชาชนเรือนแสนเรือนล้านเพื่อโค่นล้มอำนาจรัฐปฏิกิริยา และสถาปนาอำนาจรัฐใหม่ หรือสร้างชาติไทยใหม่ขึ้นมา การปลุกระดมมวลชนจึงเป็นภารกิจสำคัญที่สุดของการเคลื่อนไหวของขบวนการเลยก็ว่าได้ เอกสารของพรรคระบุ

โดยทางทฤษฎีแล้ว ในช่วงการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ ภาระหน้าที่ของกองทัพของเรา, กองทหาร และผู้ปฏิบัติงานทุกคน ทุกหน่วย, มี 3 ข้อด้วยกันคือ
ปลุกระดมมวลชน
สู้รบ
ทำการผลิต¹

การสู้รบและการผลิต แท้จริงก็เป็นไปเพื่อการคุ้มกันพิทักษ์การเคลื่อนไหวปลุกระดมมวลชนให้เป็นไปได้ โดยประเด็นการสู้รบจะได้กล่าวในบทต่อไป

1. ประวัติการปลุกระดมมวลชนในเขตภูพาน

เริ่มตั้งแต่ปี 2491 ถึงต้นปี 2492 พรรคเราก็เสนอคำขวัญสู้รบขบถ พรรคเราก็ได้ส่งผู้ปฏิบัติงานจำนวนหนึ่ง รวมทั้งได้ระดมนักศึกษาปัญญาชนที่กำลังศึกษาอยู่ ไปสู่ต่างจังหวัดและเข้าสู้รบขบถ ทำให้งานขบวนการของเราเริ่มมีการไหวตัวอีกครั้งหนึ่ง²

คำขวัญสู้รบขบถนี้³ ได้ถูกเผยแพร่ผ่านเอกสารชื่อ “ของขบวนการใหม่” ซึ่งออกในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2492 เอกสารชิ้นนี้ได้ชี้แจงปัญหาการปฏิวัติประเทศไทยและมีเนื้อหา “เรียกร้องให้องค์กรจัดตั้งของพรรคและสมาชิกพรรคไปสู่ขบถ³” ซึ่งในช่วงนั้นพรรคได้ส่งผู้ปฏิบัติงานไปยังภาคอีสาน ภาคใต้และภาคเหนือ โดยได้ผลปฏิบัติงานที่น่าพอใจพอสมควรในภาคใต้และภาคอีสาน⁴

¹ หมายเหตุวิทยุธรรมศาสตร์, A 2/25 บทสรุปศึกษาค้นคว้าของ หน่วยโฆษณาเคลื่อนที่ 66 และ 98 (ระหว่างวันที่ 29 ก.ค. - 4 ส.ค. 23).

² วิรัช อังคदार, “ประวัติพรรค,”: 33.

³ หมายเหตุวิทยุธรรมศาสตร์, A 4/2 ความเข้าใจบางอย่างเกี่ยวกับพรรค, หน้า 5.

⁴ เรื่องเดียวกัน.

จากประวัติการเคลื่อนไหวของพรรคในแถบนครพนม จากเอกสารของพรรค ระบุว่าพรรคลงเคลื่อนไหวในแถบนครพนมช่วงหลังสมัชชา 2

คามประวัติของพท. นั้น พท. ได้ส่งผู้ปฏิบัติงานของพรรคออกปลุกระดมมวลชนชาวนาอันไพศาลในชนบท ในช่วงหลังสมัชชาครั้งที่ 2 ของพรรค (พ.ศ. 2495)

ประชาชนจังหวัดนครพนมโดยเฉพาะประชาชนที่อำเภอธาตุพนมและอำเภอนาแกได้รับรู้สังคมนิยมมาร์กซ์ - เลนินจากผู้ปฏิบัติงานของพรรค ในช่วงดังกล่าวนี้เอง การเคลื่อนไหวในระยะนี้เป็นไปอย่างปึกคัก มีการระดมกระวีงสูง คนในครอบครัวเดียวกันก็ไม่ให้รู้คนในจักตั้งของพรรคบ้างก็เคลื่อนไหวในหมู่บ้านที่รู้จักกันในหมู่บ้าน บ้างก็ไปเป็นกรรมกรรับจ้างในหมู่บ้านที่เป็นเป้าหมายที่จะจักตั้ง⁵

การปลุกระดมจักตั้งในระยะแรกนั้น เป็นไปในรูปแบบของการรวมกลุ่มชาวนาและการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวบ้านในรูปแบบต่างๆ โดยเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกับประเพณีรวมหมู่และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวบ้าน ดังในประวัติพรรคระบุถึงรูปแบบการปลุกระดมจักตั้งชาวนาเอาไว้ว่า

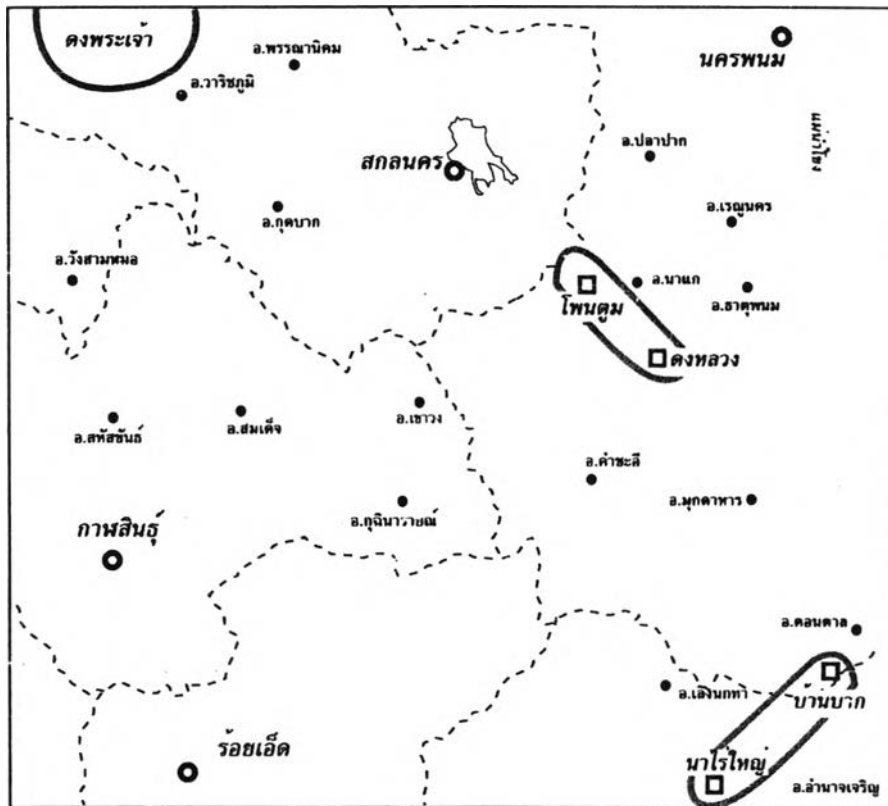
รูปแบบการเคลื่อนไหวชาวนานั้น เท่าที่จำได้ก็คือ อาศัยช่องโหว่ทางกฎหมายและประเพณีจักตั้งเคลื่อนไหวในรูปการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนแรงงานกันและกันได้รับการแนะนำกันในเรื่องการใช้ยารักษาการเจ็บป่วย จักตั้งสมาคมอาชีพกิจ เคลื่อนไหวสามัคคีรวมหมู่กันในงานบวชงาน งานแต่งงาน งานศพและงานเทศกาลต่างๆ ผู้ที่เป็นแกนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ก็คือสมาชิกพรรคหรือผู้ก้าวหน้าคามหมู่บ้าน ตามชนบท มีหน่วยจักตั้งต่างๆกระจายอยู่ความที่ต่างๆ สำหรับผู้ที่เห็นด้วยกับแนวทางปฏิบัติของพรรคก็มีการศึกษาทฤษฎีปฏิบัติกันเป็นครั้งคราว ทั้งภายในหน่วยหรือสหศึกษาหลายๆหน่วยมารวมกัน⁶

ในช่วงต้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 2490 มาจนถึง พ.ศ. 2504 ที่มีการประชุมสมัชชา 3 นั้นการเคลื่อนไหวปลุกระดมจักตั้งชาวนาในเขตภูพานนั้นเริ่มต้นจากจุดสามจุด คือ 1)ทางเขคคงพระเจ้าในอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร 2) แถบบ้านโพนคูนและคงหลวงในอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม และ 3) แถบบ้านนาไร่ใหญ่ และบ้านบาก ทางจังหวัดอุบลราชธานีคอนเหนือ ทั้งสามจุดนี้ถือว่าเป็นจุดก่อกำเนิดของขบวนการคอมมิวนิสต์ในเขตภูพาน

⁵ผู้สื่อข่าวพิเศษ, "ประชาชนจังหวัดนครพนมยื่นข้อต่อผู้ปฏิบัติมาได้อย่างไร," สามัคคีสู้รบ 2,5 (มิถุนายน - กรกฎาคม 2521), หน้า 56 - 57.

⁶จดหมายเหตุพรรค. มศาสตร์, A4/2 ความเข้าใจบางอย่างเกี่ยวกับพรรค, หน้า 5.

ภาพ 4.1 แผนที่แสดงจุดที่มีการเคลื่อนไหวปลุกระดมจัดตั้งขบวนการ ก่อน พ.ศ. 2504

จากงานศึกษาของสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ระบุว่าจนถึง พ.ศ. 2495 มีอย่างน้อย 7 จังหวัด ในภาคอีสานที่พรรค. ได้ลงไปเคลื่อนไหวปลุกระดมขบวนการในชนบท คือ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ สุรินทร์ สกลนคร อุบลราชธานี ขอนแก่น และร้อยเอ็ด จากข้อมูลที่มีอยู่ระบุว่า ผู้ปฏิบัติงานของพรรคคนหนึ่งได้ไปเปิดร้านซ่อมจักรยานใกล้ที่ว่าการอำเภอเมืองศรีสะเกษ พร้อมกับขายหนังสือพิมพ์มหาชนของพรรค โดยผู้ปฏิบัติงานผู้นี้ได้สนิทกับชาวบ้านคนหนึ่งในหมู่บ้านกูซอก ชื่อ ภู ชัยชาญ และผู้ปฏิบัติงานผู้นี้ได้แนะนำ เจริญ วรรณงาม และ “กู่” (พรหม บุรณชน)⁷ โดยกู่ได้ชักชวนให้ทั้งสองไปอยู่ด้วย จากนั้นเจริญกับกู่ก็ไปสร้างบ้านและอยู่อาศัยที่กูซอกในช่วงกลาง - ปลาย พ.ศ. 2492 โดยเจริญและกู่ได้มาปลูกผักผลไม้และเลี้ยงไก่อยู่ในหมู่บ้าน และให้การศึกษาหมวดชน โดยเน้นถึงความสามัคคีและร่วมมือกันของชาวบ้าน⁸ และไม่ไม่นานนั้นเจริญกับกู่ก็สามารถดึงดูดกับเพื่อนของเขาเข้าพรรคได้สำเร็จ และเจริญกับกู่ก็ทำการโฆษณาปลุกระดมชาวบ้าน โดยชี้ให้เห็นถึงความเลวร้ายของรัฐบาล เป็นเผด็จการ ไม่สนใจคนจน และปล่อยให้ประเทศเป็นเมืองขึ้นสหรัฐอเมริกา และพวกเขาก็ได้โฆษณาว่าลัทธิคอมมิวนิสต์จะทำลายความไม่เสมอภาค และจะคอย

⁷Takahashi Katsuyuki, “The Peace Movement in Thailand after the Second World War: The Cases in Sakon Nakorn and Sisaket,” p. 127.

⁸Ibid., pp. 127 – 128.

คู่อุปราชชน แต่ประมาณเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2493 ทางกรมก็ได้เริ่มสงสัยในกิจกรรมของพวกเขา ทำให้ต้องย้ายไปที่อื่น⁹

หลังจากออกจากคูซอกเจริญได้รับมอบหมายให้ไปทำงานมวดชนที่สกลนคร เขาได้อาศัยการเป็นครูเพื่อปกปิดการทำงานมวดชน โดยเป็นครูที่โรงเรียนแห่งหนึ่งของเคียง ศิริจันทร์ ในอำเภอสว่างแดนดิน จากการแนะนำและความช่วยเหลือจากปิ่น แก้วมาศย์และครอง จันทวงศ์¹⁰ สมศักดิ์มองว่า จากสายสัมพันธ์อันดีระหว่าง พท. กับเคียงและพรรคพวก เจริญคงไม่ใช่ผู้ปฏิบัติงานคนแรกและคนเดียวของพรรคที่ลงไปทำงานมวดชนในแถบนั้น และจากข้อมูลของรัฐบาลอ้างว่าจง แจ่มศรีที่ทำงานอยู่ในภาคอีสานเช่นกัน ซึ่งเป็นไปได้ว่าจะทำงานอยู่เขตสกลนครด้วย¹¹ ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองครองก็กำลังทำกลุ่มปลูกปออยู่ด้วย อยู่สกลนครได้เพียงปีเดียวเจริญก็ถูกย้ายไปทำงานเคลื่อนไหวกที่บ้านนาไร่ใหญ่ ตำบลเสนางคนิคม อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี และได้รับตำแหน่งเป็นรองเลขาธิการฯ ภาคอีสาน จากข้อมูลของทางราชการระบุว่าขณะที่เขาทำงานเคลื่อนไหวกที่บ้านนาไร่ใหญ่นี้เขาเป็นคนจัดตั้ง "พรรคไทยกู้ชาติ"¹² ที่บ้านนาไร่ใหญ่นี้มีประจวบ เรืองรัตน์ ซึ่งเป็นครูในพื้นที่ที่ได้รับการจัดตั้งให้เข้าพรรคตั้งแต่ พ.ศ. 2491 ก็ได้ทำงานอยู่ก่อนแล้ว¹³ เขาได้แต่งงานกับสาวบ้านนาไร่ใหญ่ และทำการปลุกกระคมจัดตั้งในหมู่บ้านแถบนี้ โดยนำหนังสือพิมพ์ปิฎกภูมิ และหนังสือเกี่ยวกับการเมือง รวมถึงนำเอาวิทยุหลอดมาเพื่อเปิดรายการภาคภาษาไทยของวิทยุปักกิ่งให้ชาวบ้านฟัง¹⁴

ในแถบบ้านคงหลวง อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม (อำเภอกงหลวง จังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน) ชาวบ้านแถบนั้นมีความตื่นตัวทางการเมืองตั้งแต่สมัยเสรีไทยและขบวนการกู้ชาติของชาวลาวและเวียตนาม ซึ่งในบ้านคงหลวงก็มีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่เข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทย และใกล้ชิดกับการเคลื่อนไหวกของขบวนการกู้ชาติอินโดจีนได้ทำการเคลื่อนไหวกทางการเมืองในพื้นที่แถบนั้น จนราว พ.ศ. 2493 ภู ชัยชาญ จากคูซอกได้เข้ามาเคลื่อนไหวกปลุกกระคมชาวนาที่บ้านคงหลวง โดยใช้ชื่อนายพร เข้าใจว่ามีภาระประสานงานกับผู้ปฏิบัติงานที่เคลื่อนไหวกอยู่กันก่อนนั้นแล้ว เพราะเมื่อภูได้เข้ามาที่มาพักที่บ้านของเคียม ซึ่งเป็น

⁹สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับกบฏสันติภาพ," หน้า 150 - 152.

¹⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

¹¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

¹²กองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์, *การก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, ม.ป.ป.), หน้า 18.

¹³สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับกบฏสันติภาพ," หน้า 155.

¹⁴แคน สาริกา, *เสียงเพลงจากภูพาน* (กรุงเทพฯ: สาริกา, 2534), หน้า 29 - 30.

ชาวคลองหวงที่ตื่นตัวและทำงานเคลื่อนไหวมามาก่อน และล้วน วงศ์กระโซ่ ซึ่งเป็นลูกของหลัง (หรือรันต์ วงศ์กระโซ่ ความที่ทางการระบุ¹⁵) พวกที่เคลื่อนไหวมามาก่อนเช่นเดียวกันคอยช่วยทำสวนผักให้กับกู

การเคลื่อนไหวของกู คือการปลุกระดมมวลชน จากความทรงจำของล้วนระบุว่า กูทำงานมวลดชน โดยการ “เคลื่อนไห้ว้าวาง คือมีการจัดตั้งคณะร่วาง อันเป็นการเคลื่อนไหวในหมู่เยาวชน โดยกูก็ได้แต่งเพลงเช่นเพลง “คลองหวงเมืองแมน” หรือลอยมาลอยมาสูงลอยมา นอกจากนี้ยังฝึกสอนชมมวยให้แก่ชาวบ้านด้วย¹⁶ ข้อมูลจากอีกแหล่งระบุว่าในพื้นที่โพนคูน - คลองหวง มีผู้ปฏิบัติงานของพรรคนำเอาหนังสือพิมพ์วิญญูมิมาอ่านและวิจารณ์ให้ชาวบ้านฟังเป็นครั้งคราว จนกระทั่งในพ.ศ. 2498 มีลักษณะการเคลื่อนไหว “เป็นหลักเป็นฐานขึ้น” โดยมีการส่งเอกสาร “เรื่องของเรา” มาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยจัดการศึกษาผ่านกลุ่มจัดตั้งที่เป็นกลุ่มเพาะปลูกต่างๆ เช่นกลุ่มไร่ปอ ไร่ช้อย เป็นต้น¹⁷

จนก่อน พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นปีที่กูโดนจับ เขาก็ย้ายไปทำงานที่คอนสวรรค์ ห้วยชะโนด จังหวัดสกลนคร ล้วนก็ได้ความไปช่วยโดยกูได้อาศัยการเผาด่านเป็นอาชีพบังหน้า โดยล้วนจะเป็นคนทำงานนี้เสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกูจะออกไปข้างนอกเข้าๆ ออกๆ บ้านไม่ได้อยู่ประจำ ล้วนทราบภายหลังจากทองศิริจันทร์ ซึ่งไปมากับกูเป็นประจำจึงได้ทราบว่า ออกไป “เคลื่อนไหวคอมมิวนิสต์” โดยทำเป็นเร่ขายยาสูบบังหน้า แถบจังหวัดสกลนคร อำเภอสว่างแดนดิน และวานรนิวาส โดยมีความเกี่ยวข้องกับครอง จันดาวงศ์ และเตียง ศิริขันธ์¹⁸

กล่าวได้ว่า ลักษณะการเคลื่อนไหวโฆษณาปลุกระดมจัดตั้งชาวบ้านในช่วงแรกนั้นคือการแฝงตัวไปอยู่ในหมู่บ้านโดยจะร่วมกิจกรรมต่างๆ และช่วยเหลืองานชาวบ้านจนเป็นที่ไว้วางใจแล้วจึงหาโอกาสโฆษณาเผยแพร่แนวความคิดและทำการจัดตั้ง การทำงานเช่นนี้ต่อมาที่ประสบปัญหา เป็นเพราะว่ากิจกรรมบางอย่างอาจจะ “แฉง” เกินไป จนเป็นที่ล่วงรู้ของทางราชการทำให้ผู้ปฏิบัติงานพรรคต้องหลบหนีไปอยู่ที่อื่น หรือถูกปราบปรามจากเจ้าหน้าที่ ดังเช่นหลังจากที่กูออกไปจากคลองหวงแล้ว ถึงแม้ว่าไม่มีบุคคลภายนอกมานำการเคลื่อนไหวในแถบคลองหวง แต่ก็มีคนในท้องถิ่นเคลื่อนไหวอยู่ มีการเคลื่อนไหวสมัครใจแรงงานของพวกเยาวชนในหมู่บ้าน กระนั้นก็ตามเจ้าหน้าที่ก็จับควบคุมความเคลื่อนไหวอยู่เสมอ เพราะพื้นที่แถบนี้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองมายาวนานตั้งแต่สมัยเสรีไทย จนกระทั่งในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2504 ก็มีการกวาดล้างที่เรียกว่า “กบฏคลองหวง” ขึ้น โดยมีการจับกุมตัวชาวบ้านคลองหวง 2 คน และหลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ก็ใช้กำลังปราบปรามอย่างหนักหน่วงขึ้น จนมีชาวบ้านหลบหนีออกจากบ้านไปอยู่ในป่าหลายคน¹⁹

¹⁵หจข. (1)มท 3.1.2.16/53, หนังสือลับมาก สำเนาบันทึกข้อความ เรื่อง การดำเนินงานของคอมมิวนิสต์ที่ บ. คลองหวง จากไพศาล กิจเพชร (พัฒนากร บ้านคลองหวง) ถึง นายอำเภอนาแก ลงวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2506.

¹⁶สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ, สัมภาษณ์ ล้วน วงศ์กระโซ่, 14 เมษายน พ.ศ. 2547.

¹⁷ประชา สุจิตรธรรม, *เหตุเกิดที่นาแก* (กรุงเทพฯ: บริษัทพิทักษ์ประชาจำกัด, 2519), หน้า 11 - 12.

¹⁸สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ, สัมภาษณ์ ล้วน วงศ์กระโซ่, 14 เมษายน พ.ศ. 2547.

¹⁹เรื่องเดียวกัน.

นอกจากที่บ้านคงหลวงแล้ว ในหมู่บ้านใกล้เคียงทั้งในแถบโพนคูม - คงหลวง อำเภอนาแกและรวมไปถึงแถบอำเภอธาตุพนมด้วย ก็มีการกวาดล้างใหญ่ในหลายหมู่บ้าน²⁰ เช่น วันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2504 กลุ่มเยาวชน 7 คน อันประกอบด้วย ยอด คิสวัสดิ์ บุญมี อวนวัง และสมถิ อวนวัง²¹ ก็ถูกคามจับกุมตัว แต่ก็สามารถหลบหนีได้²² ในวันเดียวกันก็มีการ “แตกเสียงปืน” ที่บ้านนาบัว ตำบลเรณู อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามเข้าไปจับกุมกลุ่มของนายจ่อย ราชสิทธิ์ และนายชม แสนมิตร ซึ่งไม่ใช่คนของขบวนการคอมมิวนิสต์ไทย แต่เป็นคนของขบวนการคอมมิวนิสต์ลาว เวลาประมาณ 4 นาฬิกา เจ้าหน้าที่ที่เดินดูน้ำที่ท่วมถึงระดับเอวเข้าไปล้อมที่บ้านพักของนายจ่อย เนื่องจากเสียงย่ำน้ำนี้เองที่ปลุกนายจ่อยและนายชม ทั้งสองจึงชักชวนการจับกุม โดยการรวบปืนกลใส่เจ้าหน้าที่ประมาณ 30 นาทีแล้วหลบหนีออกไป โดยไม่มีใครได้รับบาดเจ็บแต่หลบหนีไม่ทันก็ถูกจับกุมตัว²³

จากการปราบปรามใน พ.ศ. 2504 ทำให้ชาวบ้านและผู้ปฏิบัติงานต้องหลบหนีการจับกุมไปอยู่ตามป่าหรือหัวไร่ปลายนา โดยคอนกลางคืนก็หลบนอนอยู่ในป่าหรือในที่นา ส่วนคอนกลางวันจึงจะเข้าบ้าน มาทำไร่ทำนาช่วยครอบครัว จากปากคำของผู้ปฏิบัติงานมวชนรุ่นแรกของพรรค กล่าวว่า

ยามใดที่เราที่จะระมัดระวังตัวแะ ริมป่านี้เราก็ไม่กล้าไถละ เคียวมันจะลอบแอบมาทางป่ามาล้อมเรา ไถที่ไถดๆ ป่าสักหน่อย ถ้ามีเจ้านายมาเราก็เตรียมวิ่งเข้าป่า บางทีก็หลบนอนตามบ้านคนอื่นมีพี่น้องคอยเวรยามให้ แต่เราก็รู้อยู่แล้วว่า เราต้องต่อสู้ด้วยอาวุธถึงอย่างไรก็สู้กัน ไม่ยอมให้มันจับ คอนนั้นเราก็ไม่มีปืนหรอก มีแค่สองมือเปล่า²⁴

²⁰The Bangkok Post (August 24, 1961): 1.

²¹ประชา สุจริตธรรม, *เหตุเกิดที่นาแก*, หน้า 12.

²²จร. (1) มท 3.1.2.16/36, หนังสือลับ (สำเนา) ชาว บก.สน. วันที่ 4550/05 ที่ ศร. 9222/05 จากเสช. ทบ. ถึง บก. ทหารสูงสุด ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505. ระบุถึงยอด คิสวัสดิ์ว่าเป็น “ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่หลบหนีการจับกุมเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2504”

²³The Bangkok Post (August 24, 1961): 1; The Bangkok Post (August 30, 1961): 1. และ ธันวา ใจเที่ยง, “วันเสียงปืนแตก” และพลวัตทางสังคมของชุมชนแห่งการปฏิวัติประชาธิปไตยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ไทย,” หน้า 69. ธันวากล่าวว่า การปะทะครั้งนี้มีเจ้าหน้าที่บาคเจ็บสาหัสถึงขั้นเสียชีวิต “เนื่องจากมีการปักข่าวเพื่อความมั่นคงและสามัคคีในบ้านเมือง หรืออาจไม่ยอมให้คนตกใจหรือดองร้างมาก” ไม่น่าจะเป็นความจริงเพราะจากคำสัมภาษณ์ชม แสนมิตรข้างไว้ในหน้าเดียวกัน ก็ได้มีมั่นใจว่ามีคนบาคเจ็บหรือตาย “ผมกับนายจ่อยจึงพากันหนี รู้สึกว่าสามีตำรวจเสียชีวิตหรือบาคเจ็บหนักคนหนึ่ง...” ความความเห็นของผู้เขียนวิทยานิพนธ์ ชมนอกจากจะจำวันคลาดเคลื่อนจากวันที่ 22 เป็นวันที่ 20 แล้ว ก็น่าจะจำเหตุการณ์นี้คลาดเคลื่อนกับเหตุการณ์ “7 สิงหา วันเสียงปืนแตก” ที่มีเจ้าหน้าที่บาคเจ็บและเสียชีวิต

²⁴ผู้สื่อข่าวพิเศษ, “ประชาชนจังหวัดนครพนมยืนหยัดต่อสู้ปฏิวัติมาได้อย่างไร”, หน้า 57.

ด้วนให้เหตุผลว่าที่ค้องทำเช่นนี้เพราะ “กลัวเขามาล้อมจับคนโกธสว้างนั้นแหละ เพราะเขาล้อมจับปี 04 ก็ล้อมจับโกธสว้าง ทำมาเป็นล้อมบ้านถึงบ้านก็จับ กิ่งบ้านกิ่งป่าก็หลบกลัวเขามาล้อมจับช่วงกลางคืน กลางวันก็ออกมาทำงานช่วยครอบครัว ทำงานเรามองเห็น กลางวันเจ้าหน้าที่มาเราก็หนี กลางคืนก็หลบ”²⁵

“กลุ่มเยาวชน 7 คน” ก็เช่นเดียวกันเมื่อไม่มีทางหนีไปไหน พวกเขาที่ต่างพากันไปหลบซ่อนอยู่ตามป่าใกล้หมู่บ้าน โดยเวลากลางวันจะอยู่ในป่า ส่วนกลางคืนจึงเข้าหมู่บ้าน โดยอาหารต่างๆ มวลชนที่อยู่ในหมู่บ้านจะเป็นคนหามาให้ และเช่นเดียวกันชาวสารต่างๆ มวลชนในหมู่บ้านก็จะเป็นคนสืบเสาะและนำมารายงาน²⁶ ซึ่งก็ชี้เห็นถึงลักษณะการเคลื่อนไหวแบบกิ่งป่ากิ่งบ้านเช่นเดียวกัน

เมื่อมีการปราบปรามจากทางรัฐบาลมากขึ้น จนผู้ปฏิบัติงานพรรคไม่สามารถหลบซ่อนอยู่ระหว่างหมู่บ้านกับเขตป่าได้อย่างสะดวก ผู้ปฏิบัติงานพรรคจึงได้จัดตั้งกองป่าขึ้นเป็นหน่วยเล็กๆ ซึ่งคนแรกก็อาศัยนอนอยู่คามเถียงนา เมื่อถูกทางการเพ่งเล็งมากขึ้นจึงต้องย้ายมาอยู่ในเขตป่า จนต่อมา พ.ศ. 2505 พรรคได้ส่งคนมาทำการเคลื่อนไหวของกองป่า²⁷ ป่าผึ้ง หรือ สมพร ชังคถาวร ภรรยาของวิรัช ชังคถาวร สหายนำของพคท. ซึ่งลงมามากองป่าแถบคงหลวงก็เข้าไปเคลื่อนไหวแถบคงหลวงใน พ.ศ. 2505 ป่าผึ้งกล่าวว่าเจริญ วรรณงามมาติดต่อก่อนแล้วในแถบคงหลวง โพนคุ่ม²⁸ และในช่วงเวลาเดียวกันนั้นก็สามารรถทำการติดต่อกันระหว่างเขตป่ากับเขตหมู่บ้านของมวลชนได้สำเร็จ ซึ่งผนวกกับมีผู้ปฏิบัติงานที่เป็นปัญญาชนจากในเมืองลงมาทำงานในแถบภูพานนี้แล้วทำให้พรรคสามารถขยายงานมวลชนได้อย่างกว้างขวาง²⁹

ในเอกสารของทางราชการระบุว่าที่บ้านคงหลวงชาวบ้านจำนวนมากเข้าร่วมกับคอมมิวนิสต์ ซึ่งยังรวมถึงการขยายตัวไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลก้านเหลือง และตำบลคงหลวง อำเภอนาแก³⁰ จากรายงานของตำรวจในท้องที่มองว่า “จะเพาะที่ตำบลคงหลวงอำเภอนาแก ทราบว่ามีราษฎรสมัครเข้าเป็นสมาชิกแล้วประมาณ 90% และได้ยอมเข้าเป็นสมาชิกอยู่เรื่อยๆ”³¹

²⁵ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, สัมภาษณ์ ด้วน วงศ์กะไรซ์, 14 เมษายน พ.ศ. 2547.

²⁶ พ. เมืองชมพู, *คู่สมรภูมิภูพาน* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2543), หน้า 42.

²⁷ ผู้สื่อข่าวพิเศษ, “ประชาชนจังหวัดนครพนมยื่นหยัคต่อผู้ปฏิบัติงานได้อย่างไร,” หน้า 58.

²⁸ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, สัมภาษณ์ สมพร ชังคถาวร, 14 เมษายน พ.ศ. 2547.

²⁹ ผู้สื่อข่าวพิเศษ, “ประชาชนจังหวัดนครพนมยื่นหยัคต่อผู้ปฏิบัติงานได้อย่างไร,” หน้า 58.

³⁰ หจข. (1) มท3.1.2/53, การดำเนินงานของพวกคอมมิวนิสต์ที่อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม [23 กันยายน 2506 – 18 ตุลาคม 2508].

³¹ หจข. (1) มท 3.1.2.16/36, หนังสือลับ - ค่วน ศาลากลางจังหวัดนครพนม ที่ 21/2506 เรื่อง ความเคลื่อนไหวของสมาชิกไทยพลัดถิ่น ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2506.

เอกสารของทางราชการยังระบุถึง“คนไทยที่มาจากภาคกลาง” จำนวน 2 – 3 คน³¹ เข้ามานำ การเคลื่อนไหวกองของป่าในแถบบ้านคงหลวง และให้รายละเอียดของการเคลื่อนไหวกองแบบ “บ้านบ้าน” ว่า

ในช่วงพ.ศ. 2506 กองป่าที่นำโดยคนจากภาคกลางและหลัง หรือวันที่ วงศ์กระโซ่ ผู้ปฏิบัติงานใน ท้องถิ่นกับชาวบ้าน ซึ่งมีจำนวนมากที่เป็นคนนามสกุล “วงศ์กระโซ่” ทั้งจากบ้านคงหลวงและหมู่บ้านใกล้เคียง ได้เคลื่อนไหวกองคอมมิวนิสต์ โดยตั้งทัพอยู่ในเขตป่าเขาทางทิศใต้และตะวันตก ห่างจากบ้านคงหลวงไป ประมาณ 2 – 3 กิโลเมตร เรียกกันว่าแถบ “หนองแวง หนองหมากสุก ถ้ำยาน้อย” แต่จะมีการเคลื่อนย้าย สถานที่กันอยู่เสมอ ที่หนึ่งจะอยู่ประมาณ 1 เดือน โดยจะปลูกเป็นที่พักชั่วคราว แต่เดิมกลุ่มคอมมิวนิสต์นี้ จะแยกกันอยู่เป็น 2 กลุ่ม ต่อมาจึงแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 อยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านคงหลวง ในป่าทางบ้านโสก ห่างจากบ้านคงหลวง 3 กิโลเมตร เป็นกลุ่มใหญ่ สหายระดับนำอยู่ในกลุ่มนี้

กลุ่มที่ 2 อยู่ที่บ้านหนองแวง ใกล้บ้านโพนแดง ในป่าทางทิศตะวันตกของบ้านคงหลวง

กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่แยกออกมา อยู่ทางทิศใต้ของบ้านคงหลวงในป่าทางบ้านเขียด ห่างจากบ้าน คงหลวงประมาณ 2 กิโลเมตร โดยกลุ่มนี้ที่มีผู้ปฏิบัติงานจากภาคกลางอยู่ด้วย³²

กองป่าพึ่งพาเสบียงอาหารจากมวลชนในบ้านคงหลวง ซึ่งจะมีชาวบ้านที่เป็นผู้หญิง 3 คน เป็น ชาวบ้านคงหลวง จะคอยจัดหาอาหารโดยเรียกรจากครอบครัวของพวกเขาที่ออกป่า แล้วผลักดันไปส่งที่จุดนัด หมาย ประมาณ 4 – 5 วันต่อครั้ง³³

การโฆษณาและการจัดการศึกษาให้แก่มวลชน ก็จะมีการนัดชาวบ้านที่ตื่นตัวให้ออกมาประชุมกัน ในเวลาดกลางคืน โดยมีนายวันดี วงศ์กระโซ่เป็นจัดการศึกษา โดยจะมีการประชุมกันทุกๆ 7 วัน หรือตาม แต่โอกาสจะอำนวย ซึ่งการประชุมจะมีการอ่านเอกสารเผยแพร่ ที่จัดพิมพ์ขึ้นเป็นประจำ³⁴

นอกจากบ้านคงหลวง หมู่บ้านใกล้เคียงอย่างบ้านนาหลักก็มีการเคลื่อนไหวกองในรูปแบบการที่คล้ายคลึง กันการสอบสวนเพิ่มเติมทำให้ทราบว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เปิดประชุมลับขึ้นที่บ้านนาหลัก ตำบลคงหลวง อำเภอธนากร โดยบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ดำเนินการ มีการเปิดประชุมกันระหว่างเดือนสิงหาคม – ตุลาคม พ.ศ. 2507 รวม 4 ครั้ง ที่ภูห้วยกระษะ ปากห้วยกระษะ ถ้ำพระแก้ว และโคกภูผาชัน ใกล้บ้านนาหลัก การประชุมจะมีการบรรยายและอภิปรายที่มีเนื้อหา “โจมตีรัฐบาลไทยว่า ปกครองแบบชุนครีประชาชน

³¹ เอกสารแต่ละชิ้นกล่าวต่างกันออกไประหว่าง 2 กับ 3 คน

³² หจร. (1)มท 3.1.2.16/53 หนังสือลับมาก สำเนาบันทึกข้อความ เรื่อง การดำเนินงานของคอมมิวนิสต์ที่ บ. คง หลวง จากโพนสาด กิจเพชร (พัฒนากร บ้านคงหลวง) ถึง นายอำเภอธนากร ลงวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2506.

³³ หจร. (1)มท 3.1.2.16/53 หนังสือลับมาก กรมการปกครอง ที่ 2925/2506 เรื่องพฤติการณ์และการดำเนินการ ของคอมมิวนิสต์ เสนอปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2506.

³⁴ หจร. (1)มท 3.1.2.16/53 หนังสือลับมาก สำเนาบันทึกข้อความ เรื่อง การดำเนินงานของคอมมิวนิสต์ที่ บ. คง หลวง จากโพนสาด กิจเพชร (พัฒนากร บ้านคงหลวง) ถึง นายอำเภอธนากร ลงวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2506.

พร้อมกันนั้นก็กล่าวยกย่องลัทธิคอมมิวนิสต์ว่า จะส่งรถแทรกเตอร์ ฮาตุส และเครื่องนุ่งห่มมาช่วยพวกคน และแจกเอกสารทั้งชนิดที่เป็นเล่มและใบปลิวด้วย³⁵

ส่วนที่บ้านจอมศรี บ้านโพนคูน ในตำบลก้านเหลือง มักจะมีการประชุมกันอยู่เสมอ บางครั้งประชุมกันโดย “ใช้วิธีการวางไร่ คำนวณ และปลูกบ้านมั่งหน้า โดยนักให้สมาชิกมาช่วยกันปลูกบ้าน เมื่อมาพร้อมกันแล้วก็ประชุมกัน ครั้นเจ้าหน้าที่ผ่านไปก็ทำที่ลงมือทำงานนั้นๆ ค่อยไป” นอกจากนี้ยังมีการฝึกฮาตุส บริเวณไร่และเถียงนา เริงเราค้ำหนังบ้านจอมศรี โพนคูนและนาผือ และบริเวณไร่ในหุบเขา ภูไม้ไเกะ แต่ มักมีการเคลื่อนย้ายสถานที่เสมอ ผู้เข้าฝึกส่วนใหญ่เป็นเด็กหนุ่มบ้านโพนคูน จอมศรี นาผือ ครั้งละ 8 – 10 คน โดยมีนายถาน บริหาร นายสุวรรณ พรหมพินิช และนายปราโมทย์ พรหมพินิช เป็นผู้นำการฝึก³⁶

เห็นได้ว่าจากการจับกุมปราบปรามผู้ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้เกิดแนวทางการเคลื่อนไหวแบบบ้านำบ้านขึ้น โดยแนวทางการดังกล่าวมาจากสภาพที่เป็นจริงของท้องถิ่น³⁷ แล้วจึงมาสร้างเป็นทฤษฎีจากประวัติพรรคระบุว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว “เราได้ค้นพบวิธีใหม่” จากเดิมตั้งแต่สมัยสมัชชา 2 งานในชนบทเมื่อผู้ปฏิบัติงานพรรคเริ่ม “แคง” หรือเป็นเป้าที่จะถูกปราบปรามก็จะย้ายไปที่อื่น ซึ่งการทำเช่นนี้ทำให้งานมวลชนในหมู่บ้านได้รับความเสียหาย แต่วิธีการใหม่ที่ค้นพบนั้น เมื่อแคงแล้วไม่ย้ายออกจากพื้นที่ แต่มาอยู่ในเขตป่าเขาและลักลอบเข้ามาทำงานในหมู่บ้าน ซึ่งวิธีการนี้ในประวัติพรรคระบุว่า เป็นวิธีการที่กองกำลังฮาตุสบางประเทศก็ใช้กัน แต่วิธีการนี้แตกต่างจากของจีน และบอกว่าเป็นทฤษฎีบ้านำบ้าน (ซึ่งในประวัติพรรค เรียก “รูปการอาศัยป่าเขา”) เหมาะสมกับการปฏิบัติประเทศไทย³⁸

วิวัฒน์ วรรณยางกูรเล่าประวัติการเคลื่อนไหวและการค้นพบ “บ้านำบ้าน” ได้เป็นบทกลอน ที่สามารถสรุปสาระสำคัญของลักษณะและพัฒนาการของขบวนการช่วงค้นได้อย่างชัดเจนว่า

เรื่องเกิดปิศุนย์สี่มีอยู่ว่า	พวกหมาบ้ากวางค้ำอย่างเง่าโง่
ประชาชนบริสุทธิตี่จอมโซ	ถูกจับมากโขที่นาแก
จึงในปีศุนย์ห้าบ้านำบ้าน	ขยายงานจักคั่งอย่างแนวแน่
เกาะหัวไร่ปลายนามาตั้งแถ	ชี้ทางแก๊ภยร้ายรายรอยตัว
บ้านนำบัวควด้ายบัวงามเมื่อยามฝน	เจ็ดสิงหาผู้คนยอมรู้ทั่ว
เสียงปืนแตกปลุกคนให้ตื่นตัว	เหมือนคอกบัวแคงบานทั่วบ้านบาง ³⁹

³⁵ หจข. (1)มท 3.1.2.16/53, หนังสือลับมาก เรื่องการดำเนินงานของพวกคอมมิวนิสต์ที่อำเภอหนองแก จังหวัดนครพนม จาก พ.ศ.ท. เป็ลื่อง (ชื่อนามสกุลไม่ออก) ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2507.

³⁶ หจข. (1)มท 3.1.2.16/53, หนังสือลับ ศาลากลางจังหวัดนครพนม ที่ นพ. 19/220 เรื่อง การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์ ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2508.

³⁷ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, สัมภาษณ์ สมนพร อังคตาวร, 14 เมษายน พ.ศ. 2547.

³⁸ วิรัช อังคตาวร, “ประวัติพรรค,” หน้า39

³⁹ วิวัฒน์ วรรณยางกูร, “บทช่วยกรองจากปลายปืนปฏิวัติ,” *ประกายไฟ* 2,15 (กุมภาพันธ์ 2523): 40.

รูปการคังกล่าวทางเขตสถนกร หรือทางคองพระเจ้านั้น ก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกัน โดยพื้นที่แถบนี้ เป็นพื้นที่เคลื่อนไหวยองเตียง ศิริขันธ์ และคอง จันตวงค้มาก่อน ตั้งแต่สมัยเสรีไทย และขบวนการชาวนา สามีคคิ พคท. ได้อาศัยเส้นสายเดิมขององค์กรเหล่านี้เข้าไปเคลื่อนไหว⁴⁰ ในเขตสารขึ้นเดียวกันยังแสดงให้ เห็นจำนวนของพลพรรคคอมมิวนิสต์ที่อยู่ในเขตป่าเขาแถบคองพระเจ้าราวพ.ศ. 2508 ก่อนเสียงปืนแตก ลุง วัฒนา เล่าให้ฟังว่า มีสหายนำที่มากบุกเบิกงานอยู่ 4 คนคือ ขง แจ่มศรี คุณคำ (ภรรยาขง) สุวิทย์ เนียมสา และคุณทอง นอกจากนั้นเป็นผู้ปฏิบัติงานท้องถิ่นและทหารรวมกันอีก 16 คน และบวกกลุ่มของลุงวัฒนาที่ มาใหม่อีก 14 คน ซึ่งรวมทั้งหมคเป็น 34 คน พลพรรคทั้งหมดนี้ต้องกระจายกันทำงานทั้งทั้งเขตคองพระเจ้า โดยแบ่งเป็นทั่วย่อยๆ ทั่วยะประมาณ 5 - 6 ลงไปทำงานในหมู่บ้าน ซึ่งขณะนั้นสามารถเจาะเข้าไปเคลื่อน ไหวได้ประมาณ 7- 8 หมู่บ้าน⁴¹

การเคลื่อนไหวต่อสู้ในช่วงแรกนี้ พคท. ได้วางแนวทางการต่อสู้โดยใช้องค์การแนวร่วมในการนำ การต่อสู้คังคำขวัญว่า "สร้างแนวร่วมรักชาติรักประชาธิปไตย ให้กว้างใหญ่" คังจะพบว่าก่อนทศวรรษ พ.ศ. 2510 พคท. ได้จัดตั้งองค์การแนวร่วมขึ้นหลายองค์กร ไม่ว่าจะเป็น ขบวนการไทยอิสระ แนวร่วมรักชาติ ไทย องค์การเยาวชนไทยรักชาติ เป็นต้น⁴² การเคลื่อนไหวของกองกำลังในป่าแถบภูพานก็เช่นเดียวกัน การเคลื่อนไหวของพรรคทำในนามขององค์การแนวร่วม เช่น "ขบวนการเอกราช" โดยโฆษณาเกี่ยวกับชาวบ้าน ในท้องถิ่นว่าเป็นขบวนการของู้รักชาติ ที่ต่อสู้เพื่อเอกราชของประเทศไทย⁴³ หรือ "องค์การชาวนากู้ชาติ"⁴⁴ ในแถบอำเภอคองหลวงและคำชะอี นอกจากชื่อขององค์การแนวร่วมก็จะมีชื่อที่แตกต่างกันออกไปตามแต่พื้นที่ แล้ว มันยังมีการจัดตั้งองค์การแนวร่วมกับกลุ่มคนต่างๆ ที่แตกต่างกันด้วย เช่นสำหรับชาวนา พระภิกษุ นักเรียน - นักศึกษา คนงาน หรือผู้หญิง⁴⁵

ตัวอย่างในเขตคำชะอี ขบวนการคอมมิวนิสต์เข้ามาเคลื่อนไหวแถบคำชะอี ตำบลโพนงาม ตำบล บ้านค้อ ประมาณ พ.ศ. 2507 โดยมีสหาย 2 คน คือประจันและคหะ เป็นผู้ปฏิบัติงานสองคนแรกที่มาเคลื่อนไหว ในแถบนี้ ประจัน เป็นคนภาคกลาง ส่วนคหะเป็นคนบ้านคองหลวง ซึ่งทั้งสองได้เคลื่อนไหวในนามขององค์การ ชาวนากู้ชาติ โดยเริ่มคันจากบ้านโคกยาว ซึ่งอยู่ห่างจากภูโก่เข้ประมาณ 1 กิโลเมตร ทั้งสองได้เข้ามา

⁴⁰ชวลิต ทับขวา, จากเสรีไทยสายอีสานถึงพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, หน้า 32.

⁴¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 31 - 32.

⁴²คู่มือขงขององค์การแนวร่วมเหล่านี้ได้ใน *วีรชนหาญกล้า: ราวถึงถึงวีรชน 14 ตุลาคม* (กรุงเทพฯ: ศูนย์กลาง นิติคนักศึกษแห่งประเทศไทย, 2518), หน้า 27 - 31.

⁴³ชวลิต ทับขวา, จากเสรีไทยสายอีสานถึงพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, หน้า 30 - 31.

⁴⁴บุญปลูก ส่วนพงษ์, *ทางชีวิตของยอด: อคิต มกค.* (กรุงเทพฯ: บริษัทพิทักษ์ประชาจำกัด, 2520), หน้า 29 - 30.

⁴⁵"Memorandum, To Mr. Frank Sheppard, DAD/RA, From Donald R. Mitchell Subject: Programs for young people," Background Data on Six Communist Terrorists Who Surrendered in Northeast Thailand, Research Division USOM/Thailand (June 1967).

ช่วยเหลือกิจการงานต่างๆ ชาวบ้านบ้านโคกยาว รวมถึงการช่วยรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วย จนเป็นที่ขอบ
 พอสนิทสนมกับชาวบ้าน ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะกลางแคลงใจในเรื่องที่เขาทั้งสองไม่เคยพักค้างแรมที่หมู่บ้าน
 เลยและไม่เคยบอกว่าพวกคนพักอยู่ที่ไหน ประจันและตกสามารถจับตั้งชาวบ้านโคกยาวได้คนแรกคือ สี่
 จากนั้นสี่กับประจันและตกก็สามารถจับตั้งชาวบ้านในหมู่บ้านให้เข้าร่วมองค์การชาวนากู้ชาติได้เกือบทั้ง
 หมค จนในต้น พ.ศ. 2508 ประจันและตกได้ให้สี่เข้าไปเคลื่อนไหวจัดตั้งองค์การชาวนากู้ชาติที่บ้านโพรงงาม
 ซึ่งเป็นบ้านเกิดของภรรยาของเขา โดยเริ่มเคลื่อนไหวในหมู่ญาติมิตรฝ่ายภรรยาของสี่ สี่ทำงานได้อย่างดี
 สามารถจับตั้งสมาชิกได้กว่า 100 คน โดยหนึ่งในนั้นคือลุงวัน และเช่นเดียวกับสี่ ลุงวันก็ถูกส่งไปทำงาน
 เคลื่อนไหวที่บ้านคอนป่าแคน⁴⁶ อันเป็นภูมิลำเนาเดิมของภรรยาลุงวัน และนอกจากนี้ลุงวันก็ไปเคลื่อนไหว
 ที่บ้านคูมหวานซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงอีกด้วย โดยในปลาย พ.ศ. 2508 ลุงวันสามารถจับตั้งสมาชิกองค์
 การชาวนากู้ชาติได้ถึง 56 คนที่บ้านคอนป่าแคน⁴⁷

วันหนึ่งในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2408 ลุงวันได้พูดคุยกับยอด สุทธิ ซึ่งเป็นเครือญาติของลุงวัน โดย
 ลุงวันได้พูดคุยถึงปัญหาของบ้านเมือง สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ยากลำบาก ซึ่งรัฐบาลก็ไม่เคย
 สนใจ ซึ่งเป็นเหตุให้ยอดว่ารุ่นใจต้องการค่าตอบแทนถึงการแก้ปัญหาบ้านเมืองดังกล่าว แต่ลุงวันไม่ยอมตอบ
 เพียงแคให้ยอดกลับไปคิดว่าสภาพบ้านเมืองเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่ ถ้าเห็นว่าเป็นจริงก็ให้มาพบในอีก 2 วันข้างหน้า
 อีกสองวันต่อมายอดก็มาหาลุงวัน โดยลุงวันไม่ยอมพูดอะไร ได้แค่เดินนำยอดไปทางภูซาม ถึงจุดหนึ่ง
 ก็มีกลุ่มชาย 6 คนรออยู่ 2 คนในนั้นเป็นคนในหมู่บ้านที่เขารู้จักดี ส่วนอีกสี่คนทราบชื่อในเวลาต่อมาคือ
 ประจัน ตก ประสาน และแจ่ม โดยประจันก็พูดคุยให้การศึกษาออกและเด็กหนุ่มบ้านคอนป่าแคนอีก 2 คนว่า
 พวกเขาเป็นสมาชิกขององค์การชาวนากู้ชาติ มีจุดมุ่งหมายที่จะกอบกู้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชน
 ชั้นผู้เสียเปรียบให้มีโอกาสลืมตาอ้าปาก และเขาก็พูดจาแนกชนชั้นและการกดขี่ขูดรีดทางชนชั้นให้พวกยอด
 ฟัง หลังจากนั้นประจันก็ได้จับตั้งยอดและชาวบ้านอีก 2 คนให้เป็นหน่วยจัดตั้ง และจะต้องออกมารับการ
 ศึกษาออกหมู่บ้านที่บริเวณภูซาม ประมาณเดือนละ 3 ครั้ง ครั้งละ 3 ชั่วโมง โดยเมื่อมีใครตามก็ให้อ้าง
 ว่าออกมาล่าสัตว์ การจัดการศึกษาในแต่ละครั้งนอกจากจะมีการบรรยายแบบปากเปล่าแล้ว ยังมีกาให้
 อ่านหนังสือแล้วก็อภิปรายเพื่อทำความเข้าใจความบทรต่างๆ ของหนังสือ โดยมีหนังสือได้แก่ “5 บทเก่า”
 “ชีวิตสังคมปัจจุบันทำไมถึงยากลำบาก” และ “ประเทศไทยใครสร้างใครเลี้ยง” ซึ่งหนังสือเหล่านี้จะพูดถึง
 ความทุกข์ยาก การกดขี่ข่มเหงและไม่เหลียวแลประชาชนของเจ้าหน้าที่และรัฐบาล การยึดครองประเทศ
 ไทยของสหรัฐอเมริกา และแนวทางการต่อสู้⁴⁸

⁴⁶น่าจะหมายถึงบ้านน้อยป่าแคน พิกัด VD389558 ในแผนที่ กรมแผนที่ทหาร, ราว 5861 // บ้านนาหลัก ชุก
 ประเทศไทย 1:50,000 ลำดับชุก L708. ในกรณีที่ชื่อหมู่บ้านอื่นๆ ที่เอกสารชิ้นนี้อ้างถึงจะตรงกับที่ปรากฏในแผนที่ ดู กรม
 แผนที่ทหาร, ราว 5860 / คำชะอี ชุกประเทศไทย 1:50,000 ลำดับชุก L708.

⁴⁷บุญปลุก ส่วนพงษ์, ทางชีวิตของยอด: อดีต มกค., หน้า 37 - 40.

⁴⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 26 - 34.

นอกจากนี้ภาระหน้าที่การเข้ารับการศึกษา ยศและสมาชิกองค์การชาวนากู้ชาติยังมีหน้าที่ไปผูกมิตรกับมวถชน สอดส่องการเคลื่อนไหวของเจ้าหน้าที่รัฐบาลและสภายายตยดับ และจะตั้งบริจาคข้าวสารอย่างน้อยเดือนละ 1 กระป๋องนมเป็นค่าสมาชิก⁴⁹ แต่ยังคงได้รับมอบหมายให้ไปจัดตั้งสมาชิกเพิ่ม โดยเขาจะเอารายชื่อบุคคลที่คิดว่าจะจัดตั้งได้ไปพิจารณาาร่วมกันในหน่วย เมื่อเห็นชอบว่าคนไหนสมควรไปจัดตั้งก็จะไปทำการ “ผูกมิตร” และจากนั้นก็ทำเช่นเดียวกับที่ลุงวันทำกับยศและคนอื่นๆ คือพูดคุยเพื่อชี้ให้เห็นสิ่งที่ “ชาวบ้านไม่ค่อยได้นึกมาก่อน เช่น การถูกจำกัดสิทธิ ความยากลำบากในด้านชีวิตความเป็นอยู่และการทำมาหากิน”⁵⁰ จนเมื่อสามารถจัดตั้งได้ถึงจำนวน 3 คนแล้วก็เอารายชื่อไปให้ลุงวัน เพื่อติดต่อประจันให้จัดตั้งเป็นหน่วยจัดการศึกษาต่อไป⁵¹

เมื่อมีสมาชิกในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น ได้มีการจัดกิจกรรมการผลิครวมหมู่ ซึ่งเรียกกันว่า “สามัคคีแรงงาน” โดยสมาชิกจะช่วยเหลือกันในการทำนา เกี่ยวข้าว ปลูกบ้าน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับประเพณีลงแขก แต่การลงแขกนั้นผู้มีฐานะดีเท่านั้นที่จะทำได้เพราะเจ้าภาพจะต้องเป็นผู้จัดหาข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน แต่การสามัคคีแรงงานที่เกิดขึ้นในบ้านโพงามม คอนป่าแคน และคูบหวานนั้น เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจริงๆ คือแต่ละคนจะเอาอาหารมากินเอง⁵² ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวทำให้เป็นที่จับตามองของเจ้าหน้าที่

เมื่อการจัดตั้งในบ้านคอนป่าแคนเป็นไปอย่างกว้างขวางและในขณะเดียวกันก็มีเค้าวางถึงการปราบปรามของฝ่ายรัฐบาลในปลาย พ.ศ. 2508 จึงมีการจัดตั้งกองกำลังอาวุธขึ้น โดยจะคัดเลือกบุคคลที่เห็นว่าเหมาะสมมาฝึกอาวุธ ซึ่งเรียกว่า “ปกค. (ป้องกันตนเอง)” ซึ่งเป็นการฝึกอาวุธและการรบเบื้องต้น โดยหน่วยป้องกันตนเองหน่วยแรกของหมู่บ้านมีจำนวน 10 คน กับปืนลูกซองส่วนตัวอีก 3 กระบอก หน่วยป้องกันตนเองจะทำหน้าที่สืบเสาะการเคลื่อนไหวของเจ้าหน้าที่และสภายายตยดับ สอดส่องดูความเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์การ และจัดซื้อสิ่งของต่างๆ ความที่สหายนำในป่ากำหนด และรวบรวมเสบียงอาหารจากมวถชนจัดตั้งและจัดส่งให้สหายในป่า⁵³

⁴⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

⁵⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

⁵¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

⁵²เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

⁵³เรื่องเดียวกัน, หน้า 48 - 50.

2. วิธีการปกครองคนโฆษณา

ในเอกสารจัดการศึกษาให้แก่ผู้ปฏิบัติงานมวถนของ พทท. ในเรื่องการปกครองคนมวถน ได้ให้หลักการทั่วไปหรือแนวทางเบื้องต้นเกี่ยวกับการปกครองไว้ภายใต้คำขวัญ “2 กุม” และ “วิธีการทำงานมวถน 5 จังหวะก้าว”⁵⁴

“2 กุม” นั้นหมายถึง หลักการเบื้องต้นหรือความคิดที่นำที่ผู้ปฏิบัติงานพึงระลึกถึงเสมอเวลาปฏิบัติงาน คือ 1) ต้องยึดกุมแนวทาง เข้มมุ่งและนโยบายของพรรคเอาไว้ให้ได้ 2) กุมสภาพความเป็นจริงและช่วยเหลือมวถนแก้ไขปัญหาก็แท้จริง ซึ่งข้อนี้หมายความว่าผู้ปฏิบัติงานจะต้องเข้าใจสภาพต่างๆ ของพื้นที่ที่ลงไปปฏิบัติงานอย่างแท้จริง ไม่ใช่ยึดเอาทฤษฎีเป็นที่ตั้ง เช่น ในทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติไทยอาจจะบอกว่าปัญหาของชาวนาคือปัญหาการซื้อครุฑค่าเช่านาและคอกเบี้ยเงินกู้ แต่ในหมู่บ้านที่ลงไปปฏิบัติงานอาจจะมีสภาพที่ต่างออกไป เช่นมีชาวนากกลางมาก ดังนั้นการโฆษณาปกครองในเรื่องดังกล่าวอาจจะไม่ได้ผล ผู้ปฏิบัติงานจะต้องนำเสนอและแก้ไขปัญหามาจากสภาพที่แท้จริงของพื้นที่

วิธีการปฏิบัติงานถูกนำเสนอในรูปแบบคำขวัญ “วิธีการทำงานมวถน 5 จังหวะก้าว” ซึ่งวิธีการลงทำงานปกครองจะมี 5 ขั้นตอนด้วยกันคือ

ขั้นแรกต้องสำรวจ 1) สภาพทางสังคม ว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของหมู่บ้านเป็นอย่างไร 2) สภาพทางชนชั้น คือวิเคราะห์และจำแนกให้ได้ว่ามีชนชั้นใดบ้างในหมู่บ้าน ใครอยู่ชนชั้นใด 3) สภาพทางเศรษฐกิจ ว่าหมู่บ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจ ลักษณะการผลิต การจำหน่าย รายได้ ฯลฯ เป็นอย่างไร 4) สภาพศัตรู ว่าความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับอำนาจรัฐเป็นอย่างไร การเข้ามาของทางราชการที่ตั้งทหาร – ตำรวจ เป็นต้น และ 5) สภาพภูมิประเทศ ของหมู่บ้านว่าเป็นอย่างไร กล่าวโดยสรุปคือเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในด้านต่างๆ เกี่ยวกับสภาพของหมู่บ้านที่ลงไปปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถกุมสภาพความเป็นจริงและสามารถแก้ไขปัญหามาจากบ้านตามความเป็นจริงได้

ขั้นตอนที่สอง คือ การโฆษณาให้การศึกษา หลักการก็คือ เอาแนวทางของพรรคไปเชื่อมโยงกับสภาพที่เป็นจริงหรือสภาพปัญหาที่ชาวบ้านประสบ ซึ่งหลักนโยบายและวิธีการของพรรคก็จะมีทั้งขั้นสูงและขั้นต่ำ การที่ผู้ปฏิบัติงานจะนำเสนอในระดับใดก็ต้องขึ้นอยู่กับสภาพของมวถน เช่น ระดับความตื่นตัวทางการเมือง ระดับการศึกษา หรือชนชั้น

โดยวิธีการนั้น ประการแรกจะต้องพิจารณาว่าเราโฆษณาให้การศึกษาให้กับใคร เด็ก วัยรุ่น หรือคนแก่ สถานะทางชนชั้น ฯลฯ โดยทั่วไปจะต้องเริ่มจากเรื่องราวใกล้ตัวไปสู่ไกลตัว จากเรื่องเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันสู่เรื่องการเมือง ข้อเสนอสำคัญคือ “ไม่ควรพูดปัญหาการเมืองเร็วเกินไป” ถ้าโฆษณาชาวบ้านโดยตรงมักจะใช้วิธี “ปรับทุกข์ หวนรำลึก เปรียบเทียบ คึกฉันทและสะกิดแง่คิด” นอกจากนี้ยังสามารถใช้สื่อประกอบในการโฆษณาให้การศึกษาได้อีกเช่น โปสเตอร์ สิ่งพิมพ์ก้าวหน้า แนะนำให้ฟังวิทยุสพท. ภาพยนตร์

⁵⁴ หอจดหมายเหตุพรรคฯ ศสศ. A 8.2/2, การปกครองมวถน.

การร้องเพลงปฐวีติ หรือให้แกนบ้านไปโฆษณาแทนก็ได้ แต่ทั้งหมดนี้จะต้องใช้หน่วยงานที่เป็นมิกรมีชีวิตชีวา และมีความคิดสร้างสรรค์ “อย่าใช้ลักษณะเหมือนพระเทศน์” และให้มวชนได้มีโอกาสพูด เพื่อจะรู้ว่าเขาคิดอะไร

ขั้นตอนที่สาม คือ งานจัดตั้งมวชน ขั้นตอนนี้เริ่มเป็นการจัดตั้งในด้านลึก กล่าวคือ เมื่อมวชนที่ได้ปลุกกระดมมาแล้วในระดับหนึ่ง ก็จะต้องมีการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้มีการนำการเคลื่อนไหวที่เป็นเอกภาพ โดยจัดให้มวชนเข้ารวมกันเป็นหน่วยหนึ่ง อยู่ในองค์กรจัดตั้งแบบโคแบบหนึ่งภายใต้การนำของพรรคเพื่อยกระดับอุดมการณ์ การศึกษาและความสามารถในการปฏิบัติงานของมวชนให้สูงขึ้น การจัดตั้งควรอาศัยขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและช่องโหว่ของกฎหมายให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดตั้งองค์การมวชนที่เปิดเผยเพื่ออำพรางการจัดตั้งลับ เช่น กลุ่มหนุ่มสาวในหมู่บ้าน สมาคมต่างๆ ในตัวเมือง หรือชุมนุมชมรมในมหาวิทยาลัย

ขั้นตอนที่สี่ คือ การเพาะป่าสร้างแกน กล่าวคือเมื่อปลุกกระดมชาวบ้านได้จำนวนหนึ่งและได้สร้างองค์กรจัดตั้งและผ่านการให้การศึกษาอบรมมอบหมายงานแล้วระดับหนึ่ง ก็ต้องเลือกแกน โดยเอาคนที่ก้าวหน้าที่สุด มาบ่มเพาะให้การศึกษาทางการเมือง แล้วมอบหมายงานให้ทำ เป็นแกนนำของชาวบ้านขององค์กรจัดตั้ง

ขั้นตอนสุดท้ายคือ การนำมวชนต่อสู้ ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนเฉพาะในเขตการปกครองของศัตรู คือการขึ้นมวชนในจัดตั้งเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งจะแตกต่างจากการนำมวชนต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธในป่า

หลักการตั้งกล่าวข้างต้นคาดว่าเป็นการนำเอาประสบการณ์การเคลื่อนไหวปลุกกระดมมาสรุปเป็นแนวทางในการเคลื่อนไหว ซึ่งจะเห็นว่าหลักการตั้งกล่าวมีลักษณะที่ยืดหยุ่นสูง ผู้ปฏิบัติงานสามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตน ซึ่งต่อไปจะให้เห็นการเคลื่อนไหวปลุกกระดมที่เป็นรูปธรรม

การโฆษณาปลุกกระดมสามารถจำแนกลักษณะงานอย่างกว้างๆ ได้เป็น 2 แบบด้วยกันคือ การโฆษณาปลุกกระดมในเชิงลึกและปิดลับ กับการโฆษณาปลุกกระดมในเชิงกว้างและเปิดเผย โดยอย่างแรกนั้นคือ การเข้าไปแฝงตัวพูดคุย ช่วยเหลืองานชาวบ้าน จนชาวบ้านไว้ใจจึงเริ่มปลุกกระดมทางการเมืองและจัดตั้งเข้าหน่วยพรรค ดังที่ได้กล่าวถึงในกรณีเขตค่าชะอีข้างต้น

ในกรณีที่สหายสวรรค์ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานมวชนคนหนึ่งที่เคยไปเรียนวิชาการเมืองที่ประเทศเวียดนาม (ตั้งแต่สมัยเวียดนามได้ยังไม่ได้รับการปลดปล่อย หรือก่อน พ.ศ. 2518) ถึง 3 ปี เขาได้เรียนวิชาการปลุกกระดมโฆษณาชวนมวชน และนำมาใช้ในภูพาน เขาบอกว่า ก่อนอื่นเราต้องจำแนกชนชั้นต่างๆ เสียก่อนว่ามีอะไรบ้าง เช่น มีชนชั้นชาวนาจน ชาวนารวยชาวนามั่งคั่ง โดยเราจะต้องปลุกกระดมถึงปัญหาของแต่ละชนชั้นให้เหมาะสม พูดกับนักศึกษาที่ของพวกแบบหนึ่ง พูดถึงความไม่เป็นธรรมในการศึกษา แต่ถ้า

พูดกับชาวเขาก็ต้องพูดอีกอย่างหนึ่ง พูดถึงปัญหาที่เขาประสบ รวมถึงโจมตีรัฐบาลด้วย⁵⁵ พับ เชื้อกระไรหรือสหายสุขภาพ ผู้ปฏิบัติงานมวลชนในเขตอำเภอคงหลวงกล่าวว่า การปลุกระดมเป็นเรื่องไม่ยาก ถ้ารู้จักเทคนิคในการพูดที่ว่าบุคคลเป้าหมายที่เราพูดคุยด้วยนั้นมีพื้นฐานอย่างไร แค้โดยหลักๆ แล้วจะกล่าวโจมตีรัฐบาลและให้ลุกขึ้นสู้

พูดที่รัฐบาลทำบ่ถูก หนึ่ง เขาบ่เบ็งเฮา สอง เขาเหยียบคหยาม ช่มชี่ อันนี้มันไม่ถูกต้อง เฮาต้องสู้มัน เฮาอย่าให้มันเหยียบคเฮา เขาพอใจก็ให้อ่านาจเขา เขาก็สู้บ่.... มันมาเราก็สู้บ่ มีปืนให้เขา ถ้าเขาได้มีอ่านาจ เขาก็ได้เป็นเจ้านาย เขาคึงเฮาเอง เจ้าบ่ได้เป็นนาย⁵⁶

สำหรับสหายวงา เนื้อหาในการพูดให้การศึกษาและปลุกระดมทางการเมืองคือ

พูดถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่ถูกทอดทิ้ง ที่ไม่ได้รับการสนใจดูแลในทุกๆ ด้าน สวัสดิภาพ สวัสดิการ รวมทั้งสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ อยู่ตามยถากรรม อธิบายให้เขาไปถึงสุขภาพอนามัย จะรักษาสุขภาพอนามัยอย่างไร ให้ความรู้เขาด้วย ควรจะกินอะไรที่ไม่คิบอาหารที่มีประโยชน์และปลอดภัย มีประโยชน์อย่างไร รวมทั้งอธิบายถึงหลักการประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมคนละหนึ่งส่วนในประเทศไทย เป็นผู้มิตสิทธิและมีส่วนคนหนึ่ง ไม่ใช่ประชาชนชั้นสอง ให้เขาไปถึงสิทธิและหน้าที่ ทางสังคมทางการเมือง ว่าเขาควรจะอยู่หรือทำประโยชน์อย่างไร ให้เขาเข้าใจ ...

นอกจากนี้แล้วเราก็สอนให้เขามีอุดมการณ์ ให้เขาอยู่ในหมู่บ้านก็อย่าทำตัวเป็นคนกินเหล้าเมายา อย่างทำตัวเป็นอันธพาล อย่าทำตัวเป็นคนลักเล็กขโมยน้อย แล้วคอยสอดส่องดูแลความสงบสุขในบ้านเรา ถ้าใครเจ็บไข้ได้ป่วยก็ให้ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ของเรา ต้องช่วยเข้าไปหาหมามาไปรับฉีดยาฉีดวัคซีน ส่งหมอส่งโรงพยาบาล หรือพยาบาลกันเอง ถือว่าเราต้องรักกันทางชนชั้น เพราะเราเป็นคนจนที่เขา เลี่ยมสอน ให้เราแบ่งแยก ให้เรารังเกียจให้เราเห็นแก่ตัว เพื่อนโยบายในการปกครอง ฉะนั้นเราต้องสามัคคีรวมกำปั้นให้เป็นกำลึง ก็สอนให้เขารักพ่อแม่พี่น้องทุกคน ไม่ว่าจะบ้านใกล้เรือนเคียง ไม่ใช่ญาติมิตร พี่น้อง ก็คือรัก และสนใจพร้อมกันนั้นเราก็ฝึกให้เขาเป็นหมอประจำบ้าน บางทีถ้าฉุกเฉิน ประชาชนในหมู่บ้านอาการหนัก เขาก็จะมาตามเรา เราก็คุมหน่วยหมอแพทย์ลงไป เราไม่เป็นหมอเป็นแพทย์ไปก็ไปหน่วยกำลึง เขาทหารไปด้วย 5 คน 10 คน แล้วก็เอาแพทย์ไป 4 - 5 คน เดินทางไป ผนคกฟ้าร้องก็ต้องเดินทาง ลงไปหมู่บ้านไกลแค้ไหน 3 โด 5 โดก็ไป ไปรักษาพยาบาลเขาในกรณีฉุกเฉินราย ฉุกเฉิน ในกรณีทีหน่วยสหายทหารบ้านที่ฝึกเอาไว้ไม่สามารดแก้ปัญหาได้ ปฐมพยาบาลขึ้นค้นได้ เขาก็มาตาม⁵⁷

⁵⁵สัมภาษณ์ นาย พรหมวิชัย, 8 พฤษภาคม 2547.

⁵⁶สัมภาษณ์ พับ เชื้อกระไร, 18 มกราคม 2549.

⁵⁷สัมภาษณ์ พระอาจารย์สมโภช ปัญญาธโร, 22 กันยายน 2547.

เมื่อจัดตั้งมณฑลขึ้นได้ระดับหนึ่งแล้วก็จะมีการจัดการศึกษา ซึ่งหมายถึงการอบรมให้การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองและยกระดับอุดมการณ์ให้ยืนหยัดต่อสู้ ทำงานให้กับพรรค สำหรับวิธีการจัดการศึกษานั้น นอกจากบรรยายในหัวข้อต่างๆ และการเล่านิทาน เช่นเรื่อง “นางแดงอ่อน” ที่มีชีวิตยากลำบากทำอะไรเลี้ยงลูกอยู่ตามลำพัง จนล้มป่วยตายกลางไร้ ผู้ปฏิบัติงานมักจะใช้หนังสือ หรือเอกสารให้มณฑลจัดตั้งเขียนกันอ่าน หรือผู้ปฏิบัติงานเป็นคนอ่านให้ฟัง⁵⁸ แล้วในคอนท้ายก็จะมีการอภิปรายพูดคุยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาของเอกสารเหล่านั้น โดยเอกสารที่ใช้ในการศึกษานั้นในคอนท้ายของบทก็มักจะมีการตั้งประเด็นให้พูดคุยกันในแทบทุกเอกสาร

ในช่วงแรกทันของการเคลื่อนไหวคอมมิวนิสต์ในเขตภูพาน ผู้ปฏิบัติงานมณฑลมักจะมีติดเอาหนังสือ *ไผ่เถิดไผ่สร้าง* (หรือ *ใครสร้าง ใครเลี้ยง* หรือ “*ประเทศไทยใครสร้างใครเลี้ยง*” ที่เคยพูดถึงในเรื่องของยศข้างต้น) ที่แต่งโดยเจริญ วรรณงาม เลขานุการที่ 1 ของพรรค ซึ่งเขียนเป็นภาษาอีสานเป็นหลัก⁵⁹ หนังสือเล่มอื่นที่เอกสารราชการกล่าวถึงคือ *ชีวิตสังเขปเยาวชน* และ *หญิงสู้หญิงชนะ*⁶⁰ แคน สาริกา นักศึกษาที่เข้าไปในช่วงปีพ.ศ. 2519 เล่าว่า การเล่านิทานนี้ต่อมาภายหลังก็นิยมเอานิทานปรัมปราจากจีน และจาก *ไผ่เถิดไผ่สร้าง* ก็เปลี่ยนมาใช้ *คติพจน์เหมาเจอตง* แทน

ใครสร้างใครเลี้ยง ที่แจกให้ชาวบ้านอ่านนั้น จากข้อมูลของสายลับที่ทางราชการส่งเข้าไปแฝงตัวในขบวนการระหว่างปี พ.ศ. 2505 - 2506 ระบุว่ามีขนาด 10 x 12 นิ้ว ความหนาประมาณ 1 นิ้ว พิมพ์แบบโรเนียวทั้งสองหน้าบนกระดาษอ่อนสีขาว โดยเนื้อหามี 10 บทเรียน ใช้เวลาเรียน 1 เดือนกับ 15 วัน ส่วน *หญิงสู้หญิงชนะ* เป็นหนังสือขนาด 4 x 7 นิ้ว ปกสีน้ำตาลใช้กระดาษบางคล้ายกระดาษฟาง เป็นตัวหนังสือโรเนียวเย็บเป็นเล่มด้วยลวดความหนา 119 หน้า⁶¹ และ *ชีวิตสังเขปเยาวชน* เป็นหนังสือขนาด 4 x 6 นิ้ว ความหนาประมาณครึ่งเซนติเมตร พิมพ์เป็นเล่มด้วยกระดาษสีขาว โรเนียวทั้งสองหน้า ใช้เวลาเรียน 25 วัน⁶²

⁵⁸ หจข. (1)มท 3.1.2.16/53, หนังสือลับ ศาลากลางจังหวัดนครพนม ที่ นพ. 19/220 เรื่อง การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์ ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2508.

⁵⁹ พ. เมืองชุมพู, *ผู้สมรภูมิภูพาน*, หน้า 55.

⁶⁰ หจข. (1)มท 3.1.2.16/53, หนังสือลับ ศาลากลางจังหวัดนครพนม ที่ นพ. 19/220 เรื่อง การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์ ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2508. และหจข. (1)มท 3.1.2.16/53, หนังสือลับมาก ข่าวประจำวัน ที่ 19 พ.ย. 2507 เรื่อง การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์ เขตจังหวัดนครพนม.

⁶¹ หจข. (1)มท 3.1.2.16/53, หนังสือลับมาก ข่าวประจำวัน ที่ 19 พ.ย. 2507 เรื่อง การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์ เขตจังหวัดนครพนม.

⁶² หจข. (1)มท 3.1.2.16/53, หนังสือลับ ศาลากลางจังหวัดนครพนม ที่ นพ. 19/220 เรื่อง การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์ ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2508.

ไฉ่เซ็กไฉ่สร้าง ในเวลาต่อมาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา กลุ่มนักศึกษาฝ่ายซ้ายในเมืองนำมาแปลและตีพิมพ์เป็นภาษาภาคกลางในชื่อ *ใครสร้างใครทำ* และ *ชีวิตคนเยาวชน*⁶³ ก็ถูกนำมาตีพิมพ์ในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นเดียวกัน โดยเนื้อหาของชีวิตคนเยาวชนได้ได้เรียงมาตั้งแต่เรื่องของกรวิเคราะห์ชนชั้นในสังคม พัฒนาการของสังคมมนุษย์ที่เริ่มตั้งแต่สังคมคอมมิวนิสต์บรรพกาล มาสังคมกรทาส สังคมศักดินา จนมาถึงสังคมทุนนิยม โดยสังคมไทยปัจจุบันเป็น “สังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา” ที่ “ระบอบค่าเช่าแห่งศักดินาคำรงอยู่กับระบอบแรงงานรับจ้างแห่งทุนนิยม เนื้อหาต่อจากนั้นก็ว่าด้วยเหตุผลที่ว่าทำไมเราจะต้องรักประชาชน รักชาติ รักประชาธิปไตย ทำที่คอศหาย ทำที่คอศศครู ท่วงทำนองการทำงานปฎิวัติ มาจนถึงปัญหาชีวิตส่วนตัว คลอทั้งเล่มเขียนด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและอธิบายความอย่างชัดเจนไม่ซับซ้อน พร้อมทั้งยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม

ขณะเดียวกัน นอกจากการใช้หนังสือแล้ว ก็พบว่ามีเอกสารอีกจำพวกหนึ่งที่ใช้ในการปลุกระดม จักการศึกษา คือ *ข่าวสำคัญ* เป็นเอกสารที่มีความหนาไม่กี่ปีกว่า จะออกเผยแพร่ให้กับมวลชนในองค์การจักตั้งทุกๆ 15 วัน โดยทางราชการตั้งชื่อสังเกตว่า “เอกสารที่พิมพ์ด้วยกระดาษบางตัวโคตงสัยว่าแหล่งผลิต จะอยู่ในกรุงเทพฯ”⁶⁴ เอกสาร*ข่าวสำคัญ*นี้ เป็นรายงานข่าวที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดย “ข่าวภายในประเทศ” จะเน้นหนักไปที่การรายงานข่าวการเมือง โดยเฉพาะการทำงานของรัฐบาล ในขณะที่ข่าวต่างประเทศก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เพราะมักมีจำนวนพื้นที่ในเอกสารถึงครึ่งหนึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นข่าวสถานการณ์ในลาวและอินโดจีน รวมถึงการพูดถึงความคืบหน้าของจีนและความเลวร้ายของ “จักรพรรดินิยมอเมริกา” แม้มุมสำคัญของเอกสาร*ข่าวสำคัญ*คือ การโจมตีรัฐบาลและ “จักรพรรดินิยมอเมริกา” ทั้งนี้เนื่องจาก*ข่าวสำคัญ*ไม่ใช่การรายงานข่าวหรือเหตุการณ์เฉยๆ แต่มีการใส่ข้อคิดเห็นลงไปด้วย ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงการต่อสู้ของขบวนการเข้ากับการต่อสู้ของประชาชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศอันเป็นการสร้างกำลังใจแก่บรรดาพลพรรคของขบวนการให้ยืนหยัดต่อสู้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง*ข่าวสำคัญ*ก็ถือเป็นเอกสารที่ให้ความรู้อย่างสูงเช่นเดียวกัน เพราะมันเป็นการเปิดโลกกว้างให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งแต่เดิมเคยอยู่ภายใต้โลกแคบๆ เพราะขาดแคลนข่าวสารจากภายนอก (ดู *ข่าวสำคัญ*ได้ใน ภาคผนวก ก)

ขณะเดียวกันทางผู้ปฏิบัติงานมวลชนก็ยังต้องจักตั้งทหารบ้านอีกด้วย โดยจะนัดเยาวชนออกมาฝึกอาวุธ เรียนรู้วิถีเกี่ยวกับอาวุธต่างๆ ว่ามีสมรรถภาพเป็นอย่างไร การถอดและประกอบ หากปืนติดขัด

⁶³ชีวิตคนเยาวชน (ม.ป.ท.: ชมรม, ม.ป.ป.). ถ้าพิจารณาจากเนื้อหาของหนังสือแล้วจะพบว่าการอ้างอิงถึงตัวเลข “การรุกรานภาพเมือง (พ.ศ. 2514)” ในหน้า 26 แสดงให้เห็นว่าฉบับตีพิมพ์ที่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์มีอยู่น่าจะได้รับการปรับ และตีพิมพ์หลัง ปีพ.ศ. 2514 ในขณะที่เนื้อหาส่วนใหญ่ที่ว่าด้วยเหตุการณ์ทางการเมืองจะเน้นแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2490 และ 2500 ตอนต้นเป็นหลัก ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า *ชีวิตคนเยาวชน*ฉบับตีพิมพ์น่าจะคงเนื้อหาหลักๆ ตามฉบับที่ใช้ในการปลุกระดมจักตั้งมวลชนในเขตภูพานเอาไว้ โดยแก้ไขปรับปรุงเฉพาะส่วนที่เป็นข้อมูล

⁶⁴พ.ร. (1) มท 3.1.2.16/19 หนังสือลับ ที่ 620/2506 เรื่อง เอกสารฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์ในเขตจังหวัดนครพนม เสนอ อธิบดีกรมตำรวจ ลงนาม ส่ง จันทรวรมา ลงวันที่ 4 เมษายน 2506.

ควรทำอย่างไร ทหารบ้านเหล่านี้จะอยู่ประจำคามหมู่บ้านเพื่อเป็นสายให้แก่กองป่า คอยเกาะติดความเคลื่อนไหวของเจ้าหน้าที่และรายงานให้แก่กองป่า

ส่วนการโฆษณาปลุกกระตือรือร้นในลักษณะกว้างและเปิดเผยก็ได้แก่ การจับตบ และการปิดล้อมหมู่บ้าน โฆษณาหรือการโฆษณาด้วยกำลังอาวุธ การจับตบ คือการจัดหน่วยออกตักจับชาวบ้านตามหัวไร่ปลายนานหรือตามกลุ่มชาวบ้านที่เข้ามาเลี้ยงไม้ไผ่ไร่เขา แล้วจึงโฆษณาแถลงนโยบายและโจมตีรัฐบาลเผด็จการลงวัฒนาได้อธิบายวิธีการจับตบไว้ว่า

โดยผู้ฟังจะเต็มใจหรือไม่ ไม่สนใจ แต่จากท่วงทำนองที่สุภาพอ่อนโยนและเอาจริง ทำให้เขาสนใจเนื้อหาที่เราพูด เราเรียกว่า “จับตบ” คือจับคนที่ยังไม่รู้อะไรชั่วครว โฆษณาสัก 1 - 2 ชั่วโมงแล้วก็ปล่อยตัวไป บางรายเจอแบบนี้ของเราเข้า เข่าอ่อนหน้าซีด เยี่ยวแตกก็มี แต่พอเราแจ้งวัตถุประสงค์ เขาค่อยคลายความหวาดกลัว บางรายก็กลัวเฮามากๆ ถึงเข่าอ่อนเยี่ยวแตกนั้น ก่อนจากเรากลับลงแทบเท้าเขา ที่ทำให้เขาคิดองคกใจ รูปแบบนี้ได้ผลมากกว่าเสีย⁶⁵

อีกวิธีการหนึ่งคือ การปิดล้อมหมู่บ้านโฆษณาหรือการโฆษณาด้วยกำลังอาวุธ เกิดขึ้นในราวปี พ.ศ. 2509 ทางภูพานได้ใช้วิธีการโฆษณาปลุกกระตือรือร้นขึ้นมาคือ การโฆษณาด้วยกำลังติดอาวุธ วิธีการนี้ต้องใช้กองทหารจำนวนมากในการปิดล้อมหมู่บ้าน แล้วจึงเรียกประชุมชาวบ้านทั้งหมดมาชุมนุมกันเพื่อฟังการโฆษณาของพลพรรค โดยรูปแบบของการโฆษณาจะมีการแสดง การร้องรำทำเพลงและหมอลำประกอบ ในที่ประชุมกรรมการเมืองในปีเดียวกันก็ได้ยกเอาการปิดล้อมโฆษณาเป็นผลงานสำคัญอันหนึ่ง โดยได้ชี้แจงให้ส่วนงานเขาค้ออื่นทำการเคลื่อนไหวโฆษณาแบบนี้ด้วย เช่นในเขตนครพนม และภูสระคอกบัว⁶⁶ แต่อย่างไรก็ดีการปิดล้อมโฆษณาในบางเขตนานบนภูพานทำได้ไม่นานนักก็ต้องยกเลิก เพราะทางราชการได้ส่งกำลังกำลังเข้าไปประจำคามหมู่บ้านที่ขบวนการคอมมิวนิสต์เข้าไปปิดล้อม⁶⁷

การปิดล้อมโฆษณารูปแบบการปลุกกระตือรือร้นที่ผสมเอาการจัดกำลังสู้รบกับการทำงานมวลชนเข้ารวมกัน จากการปิดล้อมบ้านหนองหมู หรือคองหมู ซึ่งชื่อจัดตั้งของบ้านคือ บ.น.5⁶⁸ (ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร)ในราว พ.ศ. 2513 ซึ่งต้องนำเอาผู้ปฏิบัติงานและนักรบจากหลายเขตนานมาทำงานปิดล้อมร่วมกันทำงาน คือ เขตพ. 2 ซึ่งบ้านหนองหมูอยู่ในเขตนานนี้ เขต ก.3 และกองทหารหน่วย 38 ของเขตนาน พ.1 มาเป็นกำลังสนับสนุน โดยพลพรรคที่ร่วมกันทำการปิดล้อมโฆษณา

⁶⁵ชวลิต ทับขวา, จากเสรีไทยสายอีสานถึงพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, หน้า 41.

⁶⁶พ. เมื่องรมพ. ผู้สมรภูมิภูพาน, หน้า 193. และ “วีรชนปฏิวัติแห่งเทือกเขาภูพาน สหายทองพูน,” *ประกายไฟ* 2, 3 (ธันวาคม 2522): 23.

⁶⁷ชวลิต ทับขวา, จากเสรีไทยสายอีสานถึงพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, หน้า 41 - 42.

⁶⁸พิทักษ์ VD389558 ในแผนที่ กรมแผนที่ทหาร, *ระหว่าง 5861 // บ้านนาหลัก ชุคประเทศไทย 1:50,000* ตำบับชุก

มีจำนวนรวม 61 คน ผู้ปฏิบัติงานจากทั้งสามเขตงานได้ประชุมกันเพื่อวางแผนการปิดล้อมกันที่ริมหัวฝัก แลยคืนภูเก้าพร้าว โดยได้จัดแบ่งกำลังคนเป็น 5 หน่วย คือ หน่วยสกัดเส้นทาง หน่วยลาดตระเวนรอบนอก หน่วยลาดตระเวนรอบใน หน่วยสันตนาการ และหน่วยประชาสัมพันธ์ การสกัดเส้นทางจะแบ่งเป็นสองจุดคือ ทางเข้าจากบ้านหนองหมูไปนาหลัก ซึ่งเป็นบ้านที่ตั้งของซุกคุ่มครองหมู่บ้าน การวางกำลังค้ำนี้ขึ้นไปเพื่อป้องกันเจ้าหน้าที่ที่อาจจะเข้ามา โดยใช้กำลังนักรบ 6 คน มีปืนกลเบา 2 กระบอก ปืนอาร์ก้า 2 กระบอก และปืนเชกาเซ่ 2 กระบอก ในขณะอีกจุดคือทางจากบ้านหนองหมูไปบ้านหนองกองจะมีกำลังเพียง 3 คนเพราะเพียงเพื่อป้องกันไม่ให้ชาวบ้านหลบหนีออกมาทางคามเส้นทางนี้เท่านั้น หน่วยลาดตระเวนรอบนอกมี 10 คนทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้ชาวบ้านหลบหนีออกจากหมู่บ้านไปแจ้งเจ้าหน้าที่ ส่วนหน่วยลาดตระเวนรอบในมีกำลัง 30 คน โดยแบ่งเป็น 5 หน่วยย่อยทำหน้าที่เรียกชาวบ้านให้ออกมาร่วมประชุมกันที่สี่แยกกลางหมู่บ้าน ซึ่งจะมีผู้ปฏิบัติงานที่เหลื่ออีก 12 คน คือหน่วยสันตนาการและหน่วยประชาสัมพันธ์รออยู่แล้ว โดยมี 3 คนที่ทำหน้าที่พูดปลุกระดม อีก 4 คนเป็นชาย 2 คน หญิง 2 คนเป็นหน่วยสันตนาการทำหน้าที่ร้องเพลงและทำการแสดง และที่เหลื่ออีก 4 คนคอยคุ้มกันให้กับทั้งสองหน่วยนี้ โดยกำหนดช่วงเวลาที่จะเข้าปิดล้อมคือประมาณ 20.00 น. เพราะเป็นเวลาที่ชาวบ้านจะเพิ่งรับประทานอาหารกันเสร็จและกำลังพักผ่อนพูดคุยสนทนากัน ก่อนที่จะเข้านอน จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการโฆษณาปลุกระดม ซึ่งการดำเนินการเป็นไปตามแผน โดยมีนักรบส่วนหนึ่งไปที่บ้านผู้ใหญ่บ้านและตีเกราะเรียกประชุมชาวบ้าน พร้อมกับจับตัวผู้ใหญ่บ้านให้มาร่วมการประชุม โดยหน่วยลาดตระเวนรอบในก็ได้ตรวจตราว่าชาวบ้านมาประชุมโดยครบถ้วนจึงได้เริ่มการโฆษณาปลุกระดม และหน่วยลาดตระเวนภายในจะเดินเคลื่อนไหวไปมาให้ดูหวือหวาเพื่อคุุปฏิบัติกริยาของชาวบ้านอย่างทั่วถึง และเพื่อลงว่าการปิดล้อมมีจำนวนทหารป่าเข้ามาเป็นจำนวนมากกว่าความเป็นจริง การปิดล้อมโฆษณาเสร็จสิ้นราว 22.00 น. โดยก่อนที่จะปล่อยชาวบ้านกลับก็ประกาศว่าทหารป่าจะรอซื้อเสบียงอาหารจากประชาชน พร้อมกับขอให้ชาวบ้านไปแจ้งเหตุการณ์นี้กับซุกคุ่มครองหมู่บ้านที่บ้านนาหลักในวันรุ่งขึ้น เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจของชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่ว่าไม่ได้มีส่วนร่วมกับการทหารป่าจะได้ไม่มาทำร้ายชาวบ้านที่หลัง จากนั้นก็ปล่อยให้ชาวบ้านกลับเข้าเรือนจนหมดแล้วจึงถอนกำลังออกที่ละหน่วยโดยหน่วยสกัดเส้นทางจะถอนกำลังออกเป็นหน่วยสุดท้าย⁶⁹

จากจกหมายของพระภิกษุรูปหนึ่ง(ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า หลวงพ่อ) ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ถูกกองกำลังของคอมมิวนิสต์ทำการปิดล้อมหมู่บ้านโฆษณา เขียนขึ้นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2509 เพียงหนึ่งวันหลังเกิดเหตุการณ์ได้ให้รายละเอียดของการดำเนินการปิดล้อมโฆษณาและกล่าวถึงเนื้อหาของการโฆษณาปลุกระดมของทหารป่า โดยจกหมายฉบับนี้ถือว่าเป็นเอกสารชิ้นค้ำที่เล่าเหตุการณ์จากฝ่ายชาวบ้านที่ถูกปิดล้อมโฆษณา เหตุการณ์เริ่มต้นเวลาพลบค่ำของวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2509

⁶⁹ บุญปลุก ส่วนพงษ์, *ทางชีวิตของยอด: อดีต ผกค.*, หน้า 225 - 231.

เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง 50 นาที น้องชายผู้ใหญ่นำมาตามหาผู้ใหญ่ที่วัด ซึ่งทราบภายหลังว่ามีทหารต้องการพบผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งน้องชายผู้ใหญ่นำมาไม่ทราบว่าทหารเหล่านั้นเป็นทหารป่าหรือทหารบ้าน เพราะว่าทั้งหมดล้วนแต่สวมรองเท้าแตะ ชาวบ้านที่ชุมนุมอยู่ที่นั่นพากันกระหนกคกใจต่อชาวนี (มีทหารป่ามาที่ภูฏีเพื่อตามหาน้องชายผู้ใหญ่บ้าน- ผู้แปล*) ทหารป่าคนหนึ่งบอกให้ชาวบ้านเอาตะเกียงลง เมื่อตะเกียงถูกวางไว้ที่โต๊ะแล้ว ทหารป่าอีกคนก็บอกให้ชาวบ้านลุกขึ้นและออกไปจากภูฏีพระ เมื่อชาวบ้านออกมาแล้วทหารป่าก็ถามว่าผู้ใหญ่บ้านอยู่ไหน ชาวบ้านก็ตอบว่าเขากลับไปบ้านแล้ว แต่ทหารป่ายืนยันว่าภรรยาของเขาบอกว่าเขาอยู่ที่นี้ ทหารป่าจึงสาธิตไฟค้นหาผู้ใหญ่บ้านในบริเวณวัดและใต้ภูฏี ในความเป็นจริง ขณะนั้นวัดถูกล้อมโดยกองกำลังทหารป่า ส่วนผู้ใหญ่บ้านและคนหมู่ 5 คนของหมู่บ้านหลบอยู่ในห้องนอนพระ บางคนอยู่ใต้เตียงและคนอื่นห่มจีวรปลอมตัวเป็นพระ⁷⁰

ในจดหมายของหลวงพ่อระบุว่า เวลา 20.50 น. ทหารป่าน่าจะกระจายล้อมหมู่บ้านเอาไว้หมดแล้ว โดยคาดว่าจะมีจำนวนประมาณ 100 – 200 คน⁷¹ หลวงพ่อยังเล่าต่อไปว่าการโฆษณาเริ่มขึ้นในเวลา 21.00 น. โดยเริ่มต้นด้วยการปราศรัย ที่มีเนื้อหา ดังนี้

1. โจมตีนายกรัฐมนตรี พลเอกประภาส สหรัฐอเมริกา และรัฐบาล
2. เรียกร้องให้ประชาชนสามัคคีกันและจับอาวุธลุกขึ้นสู้กับรัฐบาล
3. บอกกล่าววัตถุประสงค์ของพวกเขาให้ชาวบ้านได้รับรู้
4. เรียกร้องให้ชาวบ้านหันเหความภักดีต่อรัฐบาล
5. เรียกร้องให้ อส. ลาออกจากราชการ พร้อมทั้งเตือน อส. ว่าถ้าไม่ทำตามจะต้องถูกกำจัด

⁷²

การปราศรัยจบลงในเวลาประมาณเที่ยงคืนครึ่ง จากนั้นจึงเป็นการแสดงหมอลำ ซึ่งมี 2 ชุด โดยใช้เวลาในการแสดงประมาณ 10 นาที ในจดหมายของหลวงพ่อนั้นได้เล่ารายละเอียดของการแสดงหมอลำทั้งสองชุดว่า

1. หมึงสาวแสดงหมอลำ โจมตีนายกรัฐมนตรี สหรัฐและรัฐบาล และอธิบายถึงความยากลำบากและทุกข์ทรมานที่พวกเขาได้ประสบในเขตป่าเขา ถูกยิงและแมลงกัดต่อย และไม่มีใครอยู่เรียงเคียงหมอนเวลาหลับนอนมีแต่เพียงเสียงของนกฮูกเท่านั้นที่เป็นเพื่อน พวกเขาเสียสติชีวิตเพื่อประชาชน
2. หมึงสาวอีกคนหนึ่งก็แสดงหมอลำโจมตีรัฐบาลปัจจุบันว่าค่านหนึ่งก็ขายชาติให้กับสหรัฐ อีกค่านหนึ่งก็กดขี่ประชาชน ยกย่องความกล้าหาญของผู้หมึงที่มีความสามารถป้องกัน

* หมายถึง ผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ

⁷⁰A first hand account of a "Brain - washing" village meeting called by a band of Communist Terrorists in Northeast Thailand. Research Division, USOM/Thailand, (May 1967).

⁷¹Ibid.

⁷²Ibid.

ประเทศชาติ และอธิบายสภาพชีวิตในป่าเขาที่ทาเพื่อประชาชน โดยมีผู้หญิง 6 คนที่ติดอาวุธปืน ส่วนกางเกงและสวมหมวกแบบทหาร⁷³

เมื่อการแสดงหมดดำเนินสุดลง โฆษกก็สรุปว่า ไม่ให้ชาวบ้านไปรายงานเรื่องนี้ให้กับทางการ ซึ่งถ้าไม่ทำคามจะถือว่าเป็นศัตรูของทหารป่า และโฆษกยังอ่านชื่อรายชื่อของผู้นำหมู่บ้านและเคื่อนไม่ให้คนเหล่านั้นไปร่วมมือกับรัฐบาล หลวงพ่อตั้งข้อสังเกตถึงการข่าวของฝ่ายทหารป่าว่า พวกเขารู้แม้กระทั่งใครคือพ่อของพวกผู้นำหมู่บ้านด้วย ซึ่งแสดงถึงการสืบสภาพมาเป็นอย่างดี การโฆษณาทั้งหมดสิ้นสุดลงเวลาประมาณ 1.25 น. ซึ่งจะใช้เวลาโฆษณาทั้งสิ้นประมาณ 4 ชั่วโมง 25 นาที โดยมีผู้พูดในที่ชุมนุมประมาณ 4 – 5 คน และหลังจากนั้นเหล่าทหารป่าก็พาชาวบ้านกลับบ้าน และรวมพลกันที่จุดนัดพบจากนั้นก็แยกกันออกไปจากหมู่บ้านเป็นกลุ่มๆ⁷⁴

ลักษณะการปิดล้อมหมู่บ้านนี้ยังรวมถึงการใช้กำลังอาวุธของกองป่าทำการโอบล้อมการฉายหนังชายยาหรือชายของที่บริเวณคามหมู่บ้านชนบทแล้ว “ยึดไม้ค้” เพื่อมาปลุกระดมโฆษณาทางการเมืองแทน

ในจดหมายถึงทองคุณ หงส์พันธุ์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยครูสกลนคร เพื่อนของเขาส่งจดหมายเล่าให้ฟังว่า ขณะที่เขาอยู่กับรถฉายาฉายหนังชายยา ช่วง พ.ศ. 2516 - 2519 ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งบนเส้นทางกุบาก - วาริชภูมิ ก่อนจะถึงตัวอำเภอวาริชภูมิ ประมาณ 5 - 6 กิโลเมตร โดยขณะที่โฆษกกำลังโฆษณายายาอยู่ก็มีทหารป่ามาล้อมชาวบ้านที่กำลังดูหนัง แล้วมาขอร้องพวกที่ฉายาขอให้ทหารป่าปลุกระดม พวกที่ฉายาอยู่ก็ยอมยกไม้ค้ให้โดยดี รูปแบบของการโฆษณาปลุกระดมก็จะคล้ายกับการปิดล้อมหมู่บ้านโฆษณา คือ ใช้เวทีและมีคนฟังจำนวนมาก และจบท้ายด้วยการ“ขอข้าว ขออาหารจากชาวบ้าน”⁷⁵ ซึ่งน่าจะหมายถึงการขอซื้อข้าวปลาอาหารจากชาวบ้านมากกว่า เพราะตามวินัยแล้วไม่ควรขอสิ่งของจากประชาชน ซึ่งการทำเช่นนั้นจะมีผลเสียต่อการปลุกระดมชาวบ้าน คังคำของสหายสมมติครกกล่าววว่า “หิวข้าวประชาชนถามว่ากินข้าวยังต้องบอกว่ากินแล้ว แต่ท้องเรานี้กรากๆ เราอค แต่ไม่ให้คุณอค” มีหลักฐานระบุว่พวกเขาคอมมิวนิสต์นี้แหละที่ซื้อข้าวของจากประชาชนในราคาแพงกว่าแหล่งอื่น⁷⁶ ซึ่งก็น่าจะเป็นเช่นนั้น เพราะยิ่งจะทำให้ประชาชนขึ้นขอบ

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ ทองคุณ หงส์พันธุ์, *จดหมายจากภูพาน*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โครงการจัดตั้งสถาบันราชภัฏนครพนม, 2542), หน้า 66 - 67.

⁷⁶ Village Changes and Problems Meeting with 15 Village Leaders: Ban Khok - Klang, Tambol Kusakam, Amphur Wanonniwart, Sakon Nakom Province, January 14, 1967 (Research Division/USOM Bangkok, Thailand, June 1967), p. 19.

3. ขาวนากับขบวนการปฏิวัติ

3.1 ขบวนการคอมมิวนิสต์จากคำให้การของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่มอบตัว

การปราบปรามคอมมิวนิสต์ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดีจากมหาสมุทรของไทย คือสหรัฐอเมริกา ยูโซม เป็นองค์กรหนึ่งที่คอยหนุนช่วยงานความมั่นคงของรัฐบาลไทย งานหนึ่งของยูโซมคือการวิจัยด้านความมั่นคง ซึ่งมีผู้ปฏิบัติงานหรือนักวิจัยอยู่จำนวนหนึ่งที่ลงพื้นที่ในภาคอีสานโดยเฉพาะในแถบอีสานตอนบน บริเวณเทือกเขาภูพาน ซึ่งมีเอกสารจำนวนหนึ่งที่เป็นการแปลคำให้การของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่เข้ามาขอตัวกับทางการแบบคำต่อคำ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหลักฐานชั้นต้นที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง ที่จะทำให้เราได้เห็นภาพของขบวนการคอมมิวนิสต์ที่อยู่ในเขตป่าเขา อีกทั้งภาพของขาวนาก็เข้าร่วมขบวนการปฏิวัติ

จากเอกสารดังกล่าว ทำให้เราพอที่จะเห็นลักษณะการเข้ามาปลุกกระดมจัดตั้งขาวนอ นอกจากนั้นที่น่าสนใจคือภาพชีวิตของพวกเขาและขบวนการที่มีสีสันและความเป็นมนุษย์ ที่ต้องเผชิญหน้ากับทางเลือก การตัดสินใจ การดำรงชีวิตและความยากลำบาก

พื้นเพและการตัดสินใจเข้าป่า

นายเล็ก (นามสมมุติ) อายุ 27 ปี มาจากบ้านคอนแสง ตำบลสวัสดิ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี เล็กเป็นคนโสดที่เกิดและทำนาอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับครอบครัวของเขา โดยครอบครัวของเขามีที่นา 27 ไร่ ในปีที่ผ่านมาไม่มีแมลงและโรคพืชรบกวนมาก ผลผลิตก็จะเพียงพอที่จะเลี้ยงคนในครอบครัวทั้ง 12 คนแต่ถ้าปีไหนที่ได้ผลผลิตไม่ดีก็จำเป็นต้องประหยัดและหารายได้เพิ่มเติมเพื่อมาซื้อข้าวกิน นอกจากปลูกข้าวแล้ว ครอบครัวของเล็กยังปลูกปอกระเจาในพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ แต่ไม่ได้ผลดีเพราะมีโรคแกลบน้ำที่เข้าป่าทำให้มีคุณภาพดี(ซึ่งราคาคาดากของปอกระเจาอยู่ที่ 2 สตางค์ต่อกิโลกรัม) นอกจากนี้ยังเลี้ยงหมู 2 ตัว กระบือ 7 ตัว และโค 4 ตัว โดยที่โคและกระบือเลี้ยงเอาไว้เพื่อไถนาและตากทุ่ง

นายสังวาล เป็นเพื่อนของเล็ก อายุ 26 ปี มาจากหมู่บ้านที่ติดกับหมู่บ้านของเล็ก คือ บ้านหนองผาค สังวาลและเล็กรู้จักกันในฐานะเพื่อนร่วมชั้นในโรงเรียนประชาบาลไร่ผาเวียง ที่รองรับนักเรียน 200 คน และมีครูอยู่ 6 คน โรงเรียนดังกล่าวเปิดสอนแค่ระดับประถมศึกษา ซึ่งทำให้เด็กแถบนั้นมีการศึกษาชั้นสูงสุดแค่ระดับประถมศึกษาปีที่ 4

สังวาลแต่งงานและมีลูก 2 คน โดยอยู่อาศัยกับครอบครัวที่มีอยู่ 8 คน ถือครองที่นา 15 ไร่ ซึ่งที่นาสามารถประทังปากท้องของคนในครอบครัวแค่เพียงครั้งหนึ่ง ดังนั้นเขาจึงต้องเลี้ยงหมูอีก 2 ตัว แต่ที่ทำรายได้ให้กับครอบครัวมากที่สุดคือ เข้าป่าไปตัดไม้ ซึ่งก็มักประสบปัญหาไม่มีใบอนุญาตอยู่เนืองๆ กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ชีวิตฆราวาสของทั้งสองถูกวางห่างไกลจากความช่วยเหลือทางการเกษตรใดๆ จากภาครัฐ เด็กและสังวรไม่เคยเจอเจ้าหน้าที่กรมข้าวหรือกรมเกษตร และโดยทั่วไปก็มักไม่ค่อยจะได้เจอกับข้าราชการอื่นๆ พวกเขาไม่เคยได้ยินเรื่องของกลุ่มชาวนา สมาคมชาวนาหรือกลุ่มยุวเกษตรกรที่ทางราชการตั้งขึ้นเลย

เด็กและสังวรต้องการชีวิตที่คิดว่าที่เป็นอยู่ แต่พวกเขาที่ไม่ได้คิดอะไรกับอนาคตมากนักหนีออกจากบ้านออกไปอย่างที่บรรพบุรุษเขาเคยทำมา แต่เขาก็ยินดีที่เรียนรู้ทักษะและความรู้ใหม่ๆ ทางทางการเกษตร มีครั้งหนึ่ง พวกเขาได้ยินเรื่องการทดลองใช้ปุ๋ยเคมีที่อำเภอเสิงสาง ซึ่งทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าต่อไร่ ซึ่งพวกเขาอยากใช้บ้าง แต่พวกเขาไม่รู้ว่าจะต้องใช้อย่างไร และราคาก็ค่อนข้างแพงคือประมาณ 3 บาทต่อหนึ่งกิโลกรัม ซึ่งเขาไม่รู้จะหาเงินมาจากไหนเพื่อไปซื้อมัน เด็กมีความคิดว่าเขาน่าจะไปเรียนขับรถเพื่อหาเงิน แต่เขาไม่รู้ว่าจะไปเรียนที่ไหน

ประมาณ 2 ปีมาแล้วที่พี่เขยของเด็ก ผู้ใช้เวลาจำนวนหนึ่งอยู่ที่นอกหมู่บ้าน ได้เริ่มพูดคุยกับเขาเรื่องของอนาคต ข้อวิจารณ์ของเขาเริ่มไปลักษณะดังนี้

รัฐบาลนะแย มันห้ามไม่ให้คุณตัดต้นไม้เพื่อเอาไปสร้างบ้านนอกจากจะจ่ายเงินให้ตัดให้มัน เวลาตำรวจมาที่บ้าน มันก็มาแต่จะจับคนไป แต่มันเคยจะมาช่วยคุณมั๊ย? เมืองไทยจริงๆ แดวกก็เป็นเมืองขึ้นของอเมริกัน คุณรู้ไหมที่ว่าทหารไอ้กันมันมาอยู่ยิวเยี้ยในเมืองไทย ก็เห็นอยู่ รถทหารไอ้กันก็ผ่านบ้านทุกวัน (บ้านคอนแสงตั้งอยู่ใกล้ถนนสายนครพนม - อุบลราชธานี)...ประชาชนไทยมีเพื่อนมากมายที่ช่วยพวกเขาต่อสู้กับรัฐบาลที่จ้อ และพวกถ่าเมืองขึ้น มีครัทธ์ของประชาชนไทยคือ เวียดนามเหนือ จีน คิวบา และคึกเคอะแยะ แน่นอน มีครัทธ์ที่ดุสุดของเราคือจีน เมืองจีนเนี่ยมีระเบิดนิวเคลียร์ และคนตั้ง 700 ล้านคนที่จะมาช่วยเราปลดแอกรัฐบาลทรราช ไม่นานเราก็จะได้เห็นเวียดนามเหนือชนะเวียดนามใต้ คอมมิวนิสต์ก็จะชนะในเมืองไทยเช่นเดียวกัน ประชาธิปไตยไม่มีทางชนะคอมมิวนิสต์ได้หรอก เพราะว่าคอมมิวนิสต์เนี่ยเป็นของประชาชน ซึ่งจะทำให้ชาวนามีชีวิตที่ดีขึ้น ปัจจุบันนี้จักรพรรดินิยมก็ใกล้ตายอยู่รอมร่อ มันกำลังหายใจเฮือกสุดท้าย พวกเราอาจจะไม่มีกิน มีบ้านโทรมๆ เป็นบางเวลา แต่ไม่นานหรอก เพื่อนของเรา (จีน) ก็จะมาช่วย อีกไม่นานหรอก วันหนึ่งพรรคคอมมิวนิสต์จะสามัคคีกัน วันนั้นจะเป็นวันที่เราจะชนะ”

จากนั้นเด็กก็เริ่มคิดเกี่ยวกับสิ่งที่พี่เขยเขาบอก และรักเห็นว่ามันจริงขึ้นมาแล้ว หลังจากนั้นประมาณ 1 ปีต่อมา ถูกพี่ลูกน้องของเด็กชื่อน้อย ถูกจับในฐานะที่ไปตัดต้นไม้เพื่อเอาไปสร้างบ้าน และถูกปรับ 200 บาท เจ้าหน้าที่ป่าไม้เอาไม้ที่น้อยตัดมานั้นไปขายกับโรงเลื่อย เพื่อนบ้านอีกคนหนึ่งควายถูกขโมยไป 3 ตัว แต่ตำรวจก็ไม่เคยจะช่วยตามมันกลับมาเลย เด็กจึงคิดว่ารัฐบาลจริงๆ แล้วมันก็ไม่ดี

หลายคราต่อมาเด็กและสังวรไปเยี่ยมพี่เขยและเพื่อนของพี่เขย พวกเขาปรึกษาเรื่องอยากเรียนเรื่องการค้าขาย เด็กอยากเรียนขับรถ และสังวรอยากจะเป็นชาวนาที่คิดว่านี่ เพื่อนของพี่เขยแนะนำให้ทั้ง

⁷⁷“Memorandum, To Mr. Frank Sheppard, DAD/RA, From Donald R. Mitchell Subject: Programs for young people.” Background Data on Six Communist Terrorists Who Surrendered in Northeast Thailand, Research Division USOM/Thailand (June 1967), pp. 3 - 4.

สองไปต่างประเทศเพื่อฝึกฝนอบรมเพิ่มเติมในเรื่องที่พวกเขาอยากเรียน เขายังกล่าวต่อไปว่าเขาจะส่งทั้งสองไปยังประเทศที่ก้าวหน้าซึ่งทั้งสองจะประทับใจ ได้ฟังเท่านั้นทั้งสองก็รู้สึกว่ามีเป็นโอกาสที่ทำให้ยากในชีวิต และคิดว่ามันเป็นการผจญภัยที่ดี

เช่นเดียวกับนายสอง(นามสมมติ)⁷⁸ อายุ 26 ปี ซึ่งในหมู่บ้านของเขาก็มีการแฝงตัวของผู้นิยมปฏิวัติงานมวลชน ที่มีหน้าที่จัดตั้งชาวบ้านให้เข้าร่วมขบวนการ แต่เรื่องราวของนายสองนั้นต่างกันออกไป

ที่หมู่บ้านของนายสอง นายสาย(นามสมมติ) ซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์ ได้เข้ามาแฝงตัวอาศัยในหมู่บ้านของเขาเป็นเวลาประมาณ 1 ปี ในช่วงเวลาที่นายสายอยู่ เขาก็ได้ทำงานเป็นช่างไม้ในหมู่บ้าน ในช่วงเวลาเดียวกันเขาก็ได้ทำการแทรกซึม หรือปลุกกระแสวิพากษ์วิจารณ์ชาวบ้าน โดยการพูดเรื่องการเมือง ซึ่งมีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในหลายๆ ด้าน

นายสายจะพูดกับใครต่อใครว่า รัฐบาลไม่ดี วิกฤติจากชาวบ้านอย่างหนัก ไม่นานที่พวกเขาไปทัศนศึกษาก็เกิดภาวการณ์สงวนป่าไม่ให้ชาวบ้านไปตัด เขาจะถามนายสองในการสนทนาบางครั้ง ว่าถ้าเราจะต้องทำอะไรบางอย่างต่อความยุติธรรมนี้ นายสองบอกกับนายสายว่าพวกเขาทำอะไรไม่ได้หรอก แต่เขาบอกว่าถ้าผมร่วมกับเขาทำอะไรบางอย่างมันก็จะเกิดผลออกมา อย่างไรก็ตามนายสองก็ไม่ได้ตัดสินใจทำอะไรอย่างที่ว่าแต่เก็บเอาไปคิดในใจ นายสายก็ยังคงทำงานของเขาต่อไป ช่วยเหลือชาวบ้านในเรื่องการทำงานและพูดคุยเรื่องการเมือง ทั้งยังวิพากษ์รัฐบาลมากขึ้นเรื่อยๆ

จากคำให้การของนายสอง เหตุที่นำไปสู่การเข้าป่าคือ

นายสองเห็นนายสายชอบพูดคุยกับนายจัด(นามสมมติ) หลายต่อหลายครั้ง ผมคิดว่านายจัดจะต้องเป็นหนึ่งในเพื่อนของนายสาย ผมให้เขายืมเงิน 20 บาท เมื่อเขาร้องขอ แต่ต่อมาเมื่อผมทวงถามเขากลับหลุกหลิกได้ผม และคำผมอย่างรุนแรงจนทำให้ผมอยากจะทำเขา เขาบอกผมว่า “ทำไมเชิงเป็นกังวลจังวะ กะเงินที่ให้ยืมไม่กี่บาท” และเขากล่าวว่าเขาเคยกู้เงิน 1,000 ถึง 10,000 บาท นายสองก็กลับไปคิดหลายรอบว่าทำไมเขาถึงมีนิสัยเยี่ยงอย่างนี้ “ผมคิดจะทำเขา ผมจะฆ่าเขาถ้ารวมพรรคพวกได้” ขณะเดียวกันนั้น นายจัดได้ไปรายงานผู้ใหญ่บ้าน กล่าวหานายสองว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วนายสองยังไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ แต่เขาก็คิดถึงเกี่ยวกับมัน (เพราะนายจัดรายงานผู้ใหญ่บ้าน) เรื่องของนายสองเป็นที่ถ่วงรั้งของคนในหมู่บ้าน ทุกๆ คนพูดถึงนายสองว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุนี้ นายสองจึงไปปรึกษาผู้ใหญ่บ้านและได้รับการบอกกล่าวให้ไปพบกับ อต. ซึ่งเขาก็ได้ถามผู้ใหญ่บ้านว่า “จะไม่มีอะไรเกิดขึ้นไหมถ้าไปพบกับ อต.” ผู้ใหญ่บ้านบอกว่าจะไม่มีอันตรายอะไรถ้าไปหานายสองจะรายงานตัวกับ อต. เพราะว่าพวกเขาเป็นคนดีและเป็นมิตรจะไม่มีอะไรเกิดขึ้นไม่ว่านายสองจะเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ก็ตาม จากนั้นผู้ใหญ่บ้านก็พานายสองไปพบ อต. แต่เมื่อไปถึงหัวหน้าไม่อยู่ทำให้ไม่สามารถจัดการอะไรได้ทำให้ต้องมีการนัดหมายกัน

⁷⁸“An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III),”

ใหม่ ซึ่งเป็นเวลานานกว่าจะมีจุดหมายใด โดยนับวันที่ 4 แต่เพราะจุดหมายมาถึงล่าช้าทำให้ผมไม่สามารถไปได้ อย่างไรก็ตาม นายหนึ่ง และนายสาม (ทั้งสองถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์เหมือนกัน) เข้าพบ (อดีต)นายอำเภอและนายตำรวจในวันเดียวกับที่เข้านักขัง เป็นเวลานานกว่าจุดหมายจะมาถึง ซึ่งนักขังในวันวันที่ 4 แต่เพราะจุดหมายมาถึงล่าช้าทำให้ผมไม่ได้สามารถไปได้

อย่างไรก็ตาม นายหนึ่ง (นามสมมติ) และนายสาม (นามสมมติ) ซึ่งทั้งสองถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์เหมือนกัน ได้เข้าพบนายอำเภอและตำรวจในวันเดียวกับที่นักขังสอง และมีการนัดสอบสวนเพิ่มเติมในวันที่ 6 ซึ่งหลังจากนายหนึ่งและนายสามกลับมาถึงบ้าน นายสองก็ได้เข้าไปคุยกับพวกเขา และตั้งใจว่าจะไปพบนายอำเภอกับพวกเขาในวันที่ 6

หลังจากนั้นนายสองก็ได้ออกไปซื้อข้าวที่ต่างหมู่บ้าน เนื่องจากข้าวที่บ้านหมด นายสองไปซื้อข้าวหลายหมู่บ้านก็ยังไม่พอ จนกระทั่งเมื่อใกล้ถึงวันนัด นายสองได้ไปเจอนายหนึ่งและนายสามที่หมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งนายสาวยกมาด้วย โดยพวกเขาบอกว่าเขาจะพูดความจริง เขาบอกนายสองว่า “นายอำเภอจะฆ่าพวกเราทุกคน” และ “พรุ่งนี้เราจะไปที่นั่นหรือ” พวกเขาพูดต่อไปว่า “ใครจะทนความทุกข์ยาก ความลำบากที่พวกเราจะฆ่าเรา ทรมานเรา ตีเรา คำทอใส่เราได้?” ในที่นั้นไม่มีใครตอบว่าจะทนได้ ซึ่งในท้ายที่สุด พวกเขาทั้งหมดก็ตัดสินใจเข้าป่า

การตัดสินใจเข้าป่าของนายสองดูเหมือนจะเป็นการเข้าป่าด้วยความจำใจ เพราะเนื่องจากเกรงกลัวต่ออำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐบาล แต่จากคำของนายสองเองการปลุกระดมจัดตั้งของนายสาวยกที่น่าจะมีบทบาทสำคัญที่ทำให้นายสองหนีเข้าป่าด้วยเหมือนกัน

พวกเขาวิพากษ์วิจารณ์ พูดถึงความเลวร้ายของรัฐบาล และเขาบอกว่าถ้าผมหนีออกไปกับเขา ผมจะมีโอกาสร่ำรวยมีเงินทองมากมาย ผมจะไม่จน จะมีเสื้อผ้าเพียงพอ นี่เป็นสิ่งที่เขาพูดกับผมก่อนเข้าป่า ซึ่งในคอนนั้นผมบอกเขาว่าผมมันคงคิดว่านี่ถ้าอยู่ในหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาที่เจอแรงกดดัน (จากช่วงที่จะไปพบนายอำเภอ) และสภาพความเป็นอยู่ที่ชั้นแค้นได้ผลักดันให้ผมเข้าป่า⁷⁹

นอกจากนั้นนายสองยังบอกว่า นายสาวยกให้ให้สัญญาว่าถ้าเข้าป่าจะมอบยศตำแหน่งด้วย แต่ก็ไม่ใช่เงินว่าจะให้ตำแหน่งอะไร เพราะมันขึ้นอยู่กับความสามารถ หรือการศึกษา ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้นายสาวยกบอกว่าพวกเขาจะส่งไปฝึกฝนและให้การศึกษาให้มีความรู้ความสามารถ เพราะ “สิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีมาตั้งแต่เกิด”⁸⁰

แน่นอนว่าความสามารถและความรู้ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่เป็นสิ่งที่ฝึกฝนพัฒนาขึ้นมาได้ หากได้รับโอกาส นายสองและพรรคพวกเมื่อเข้าป่าแล้ว นอกจากการฝึกฝนเบื้องต้นในเรื่องการดำรงชีพ

⁷⁹“An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III).”

Research Division USOM/Thailand (June 1967), p.7.

⁸⁰Ibid.

และการใช้อาวุธแล้ว ก็ยังไม่ได้รับการศึกษาอบรมอะไรที่มากไปกว่านี้ ครงกันข้ามกับเด็กและสังวาล เมื่อทั้งสองคัดสนใจเริ่มต้นการผจญภัย สหายผู้นำทางก็พาทั้งสองเดินทางเข้าป่า ข้ามโขงไปยังประเทศลาว จากนั้นก็ถูกส่งต่อไปให้ผู้นำทางอีกคนหนึ่งเพื่อพาพวกเขาไปยังบริเวณคอนไค้ของกรุงซานฮอย เวียดนามเหนือ ซึ่งพวกเขาเดินทางด้วยเท้าตลอดการเดินทาง ในกลุ่มคนไทยที่ไปฝึกที่นั่นมีจำนวนทั้งสิ้น 143 คน (เป็นชาย 100 คน หญิง 43 คน) จะถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย 4 คน คนที่อยู่ที่นี่ไม่ได้รับอนุญาตให้พูดคุยเรื่องที่บ้านและครอบครัวตนเอง ทุกวันจะมีการบรรยาย จากชาวเวียดนามโดยผ่านล่ามคนไทย ซึ่งจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ การใช้อาวุธ การดำรงชีพในป่า สงครามจรยุทธ์ การจัดตั้งองค์การปลดปล่อยและหัวข้อยื่นๆ ซึ่งในบางโอกาสก็จะมีผู้บรรยายเป็นคนไทยด้วย หลักสูตรอบรมใช้ระยะเวลาประมาณ 8 เดือน แต่กลุ่มมักเคลื่อนย้ายอยู่บ่อยเพื่อหลบหลีกการทิ้งระเบิดของอเมริกา มีอยู่สองครั้งที่ได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยมชมกรุงซานฮอย โดยจะมีผู้นำทางและห้ามมิให้พูดคุยกับคนอื่น ทั้งสองกล่าวว่าพวกเขาไม่ค่อยประทับใจซานฮอยเท่าไร เล็กบอกว่า “อุบลฯ น่าอยู่กว่าเพียงแค่ซานฮอยมีตึกกรมบ้านช่องใหญ่โค”⁸¹

การดำรงชีพในเขตป่าเขา: ทับ ข้าว การดำเสียง

อีกฟากของแม่น้ำโขง สหายพล (นามสมมติ) ชาวบ้านอีกคนหนึ่งซึ่งเข้าร่วมกับขบวนการคอมมิวนิสต์ กำลัดงดำเสียงข้าวสารจากหมู่บ้านไปยังเขตป่าเขา การดำเสียงเสียบึงจากบ้านไปยังป่า ถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดของช่วงคันที่ว่าได้ การที่จะทำให้งองปลา ซึ่งกินข้าววันละสองมื้อ คือ ช่วงเวลา 11 นาฬิกา และ 19 นาฬิกา⁸² มีข้าวอย่างเพียงพอได้ ภารกิจดำเสียงจึงเป็นงานสำคัญ โดยเส้นทาง การดำเสียงนี้ ถูกให้ความสำคัญอย่างมาก (รองจากเรื่องอาวุธ) จากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยสังเกตจากการซักถามของเจ้าหน้าที่ที่จะพยายามซักไซ้ให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับการหาและดำเสียงเสียบึงให้มากที่สุด

นายพล และนายสองได้ให้ปากคำแก่นายอำเภอเรื่องการจัดหาและขนส่งเสียบึงของงองป่าทั้งสอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าวการเคลื่อนไหวจัดตั้งมวถนหมู่บ้านยังเพิ่งเริ่มต้น ยังไม่สามารถหาเสียบึง โดยเฉพาะข้าวจากการหนุนช่วยจากมวถนได้ ทำให้ต้องจัดซื้อข้าวสารที่ที่ราบหรือในเมืองขึ้นมา ทั้งสองได้ให้รายละเอียดค่อนข้างคร่งกัน สำหรับทับของนายพลจะจัดซื้อข้าวสารจากสองแหล่งคือ จากตัวอำเภอ และที่หมู่บ้าน โดยจะมีสหายผู้รับผิดชอบลงไปซื้อสองคน การลงไปซื้อข้าวคราวหนึ่ง ส่วนใหญ่จะซื้อข้าวคราวละ 1 กระสอบ (100 กิโลกรัม) หรือบางทีก็ซื้อครึ่งกระสอบ

⁸¹-Memorandum, To Mr. Frank Sheppard, DAD/RA, From Donald R. Mitchell Subject: Programs for young people,” p. 4.

⁸²-An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III),” p. 10. และ “A CT who Surrendered: (Part I) A Tape – Recorded Interview Conducted on October 27, 1966 (One Day After the CT surrendered) by the Nai Amphur of ... Changwad ... (Northeast),” Research Division USOM/Thailand (June 1967), p. 22.

โดยที่ถ้าซื้อที่หมู่บ้าน สหายที่รับผิดชอบลงไปซื้อข้าวจะจัดการขนไปทางเรือ และพวกสหายรวมทั้งตัวเขาด้วยจะไปรอรับที่ริมคลองจากนั้นจึงค่อยแบกขึ้นบ้านไปยังทับที่อยู่ในป่า ส่วนถ้าซื้อที่อำเภอก็จะขนไปรอไว้ที่ปาง ซึ่งตั้งอยู่ริมถนนที่โดยรอบนั้นเป็นป่า จากนั้นค่อยขนเข้าป่าอีกทีหนึ่ง

ทั้งนี้ขณะที่รอขนส่งเข้าป่าของทั้งสองเส้นทางนั้น ข้าวที่ซื้อมาเป็นกระสอบนั้นจะต้องถูกแบ่งออกเป็นถุงแบ่ง ซึ่งมีขนาดเล็กลง และจะหนักประมาณ 24 - 36 กิโลกรัม เพื่อให้ง่ายต่อการแบกหามขนส่งด้วยการเดินเท้า นายพลได้บอกแก่นายอำเภอว่า การลำเลียงข้าว หรือการเป็ข้าวคราวหนึ่งจะใช้คนในการลำเลียง และรวมทั้งคนที่ไปซื้อด้วย ประมาณ 4 - 5 คน ซึ่งโดยส่วนตัวของนายพลเองเคยร่วมการลำเลียงข้าวทั้งสองเส้นทางรวมกัน 5 ครั้งด้วยกัน แบ่งเป็นจากหมู่บ้าน 2 และจากตัวอำเภอ 2 - 3 ครั้ง และนอกจากนี้แล้วเขายังเคยลงไปเอาข้าวที่บ้านของเขาเองโดยขอข้าวจากลุงและพ่อแม่⁸³

ส่วนกับข้าว หรืออาหารอื่นนั้นไม่ได้ส่งมาจากภายนอกเหมือนกับข้าว แต่จะหากันเองในป่าโดยนายพลบอกว่าส่วนใหญ่พวกเขาจะหาปลาในลำธารเอามากิน⁸⁴

ในขณะที่นายสองซึ่งเคยลงไปซื้อข้าวได้ให้ข้อมูลคล้ายคลึงกันว่าลงไปซื้อข้าวครั้งหนึ่งจะซื้อข้าวประมาณ 5 - 6 มหั้น (1 มหั้น เท่ากับ 12 กิโลกรัม) โดยเมื่อซื้อข้าวเสร็จจะนำไปไว้ที่ปางตามที่นายพลกล่าวถึง ซึ่งเป็นเพิงพักชั่วคราวที่สร้างขึ้นให้คนงานพักไม่อยู่เช่นเดียวกัน โดยจะคักแบ่งใส่ถุงแบ่ง 4 ถุงเพื่อความสะดวกในการลำเลียงเข้าไปในเขตป่าเขา โดยนายสองได้ให้ข้อมูลอีกว่าข้าวปริมาณ 1 ถุงจะสามารถเลี้ยงทับของเขาได้ประมาณ 9 - 10 วัน⁸⁵

และเช่นเดียวกันนายพล นายสองยังลงไปเอาข้าวจากลุง ป้าและพ่อ แม่ โดยอาศัยความสัมพันธ์และความเมตตาเป็นการส่วนตัว นายสองได้เล่ารายละเอียดว่า เวลาที่ไปหมู่บ้านจะเป็นเวลาประมาณ 1 ทุ่ม โดยจะออกเดินทางจากในป่าตอนบ่ายและจะถึงหมู่บ้านเวลาพลบค่ำ ใช้เวลาเดินทางจากป่าถึงหมู่บ้านประมาณ 2 ชั่วโมง พอไปถึง กลุ่ม 6 คนก็จะแบ่งเป็นกลุ่มเป็นสองถึงสามกลุ่ม โดยเข้าไปพร้อมๆ กันทุกกลุ่ม โดยจะมีกรณิศณะสถานที่จะเจอกันเวลาออกจากหมู่บ้าน⁸⁶

หน่วยพรรคที่ทำการเคลื่อนไหวในเขตภูพานนั้นเรียกว่า ทับ โดยจากข้อมูลจากคำให้การของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่มามอบตัวทำให้เห็นว่าในช่วงต้นของสงครามประชาชนทับแต่ละทับจะมีจำนวนสมาชิกไม่เกิน 10 คน โดยที่ตังนั้นก็อยู่ในเขตป่าเขา ไม่ได้อาศัยเถียงนาเป็นที่หลบซ่อนเหมือนกับช่วง

⁸³"A CT who Surrendered: (Part I) A Tape - Recorded Interview Conducted on October 27, 1966 (One Day After the CT surrendered) by the Nai Amphur of ... Changwad ... (Northeast)," pp. 6 - 12.

⁸⁴Ibid., p. 21.

⁸⁵"An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III)," p. 11 - 12.

⁸⁶Ibid., pp. 16 - 17.

ก่อนหน้าแล้ว⁸⁷ นายสองบอกว่า ที่ตั้งทัพจะอยู่ไม่ประจำที่จะย้ายจากที่หนึ่งไปที่หนึ่งเสมอ โดยจุกๆ หนึ่งจะอยู่ประมาณ 14 – 15 วัน และจุกที่เคลื่อนย้ายไปก็จะไม่ห่างกันมากนัก คือประมาณ 10 – 20 เส้น ส่วนการหลบซ่อนนั้นก็อาศัยนอนกันบนพื้นดิน⁸⁸ ในขณะที่นายพลบอกว่าพวกเขาอนกันในเรื่อง “พวกเขาอนหลับกันบนพื้น พวกเขารุก “รู” (ขนาดพอคืบกับตัวคน) พวกเราทุกคนรูก “รู” สำหรับแต่ละคนแล้วก็คลุม “รู” นั้นด้วยผ้าพลาสติก”⁸⁹

การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ, การศึกษา และภารกิจ

ในทัพของนายพล ในตอนแรกมีเพียง 3 คนเท่านั้นที่ติดอาวุธ โดยคนแรก ซึ่งคาดว่า เป็นสหายระดับนำติดปืนสั้น และปืนกล(Machine Gun) ส่วนอีกสองคนถือปืนกลและปืนยาวตามลำดับ โดยทั้งสามจะยังมีถูกระเบิดอีกคนละ 1 – 2 ลูก ส่วนคนอื่นๆ ก็จะใช้ระยะเวลาประมาณ 1 – 3 เดือน กว่าจะได้ติดอาวุธ ส่วนใหญ่เป็นปืนยาว - ปืนคาร์บิน และแต่ละคนจะมีกระสุนปืนคนละประมาณ 50 นัด

การจัดหาอาวุธนั้นสหายนำคนนั้นจะเป็นคนเอามา จะชนปืนคาร์บินมาครั้งละ 2 – 3 กระบอก โดยนายพลไม่ทราบว่าเอามาจากที่ไหน แต่ทุกครั้งที่สหายนำเขาขึ้นมาจะมีคนอื่นตามมาด้วย โดยจะสลับสับเปลี่ยนกันมา ส่วนตัวนายพลเองไม่มีอาวุธประจำกาย แต่เขาสามารถขอยืมมาจากคนอื่นได้⁹⁰

สำหรับทัพของนายสอง มีสหายจากที่อื่นเป็นคนเอาปืนมาให้ เป็นปืนทอมป์สัน 4 กระบอก ในทัพของนายสอง มีนายสายถือปืนยาว ลูกกระเบิดมือ 2 ลูก บางทีนายสองก็เห็นเขาถือปืนกลด้วย สหายระดับนำอีกคนถือปืนยาวทอมป์สัน ลูกกระเบิดมือ 2 ลูก ส่วนคนอื่นๆ ก็ถือปืนยาวเช่นเดียวกัน รวมทั้งหมควี 7 กระบอก ซึ่งรวมปืนสั้น 1 กระบอกด้วย แต่ละคนจะมีกระสุนคนละ 50 นัด⁹¹

ทั้งนายพลและนายสองทั้งสองต่างก็ได้รับการฝึกอาวุธขั้นพื้นฐาน โดยพวกเขาได้รับการสอนยิงปืนตอก ประกอบ และทำความเข้าใจปืน ซึ่งนายสองบอกว่าทางจัดตั้งใช้เวลาสอนพวกเขาเพียง 3 วัน⁹² เมื่อ นายอำเภอถามนายพลว่า คอนฝึกอาวุธได้ยิงปืนกันึ่ก เขาตอบว่าไม่เคยยิงแม้แต่ลูกเดียว “พวกเขาสอนให้จับและถือปืนในท่านี้ (ท่าท่า) พวกเขาให้เราถือปืนในท่านี้แต่เขาห้ามไม่ให้เรายิง พวกเขาให้เราถองถือปืนใน

⁸⁷Ibid., p. 15. และ “A CT who Surrendered: (Part I) A Tape – Recorded Interview Conducted on October 27, 1966 (One Day After the CT surrendered) by the Nai Amphur of ... Changwad ... (Northeast),” pp. 2 – 3.

⁸⁸“An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III),” pp. 15 – 16.

⁸⁹“A CT who Surrendered: (Part I) A Tape – Recorded Interview Conducted on October 27, 1966 (One Day After the CT surrendered) by the Nai Amphur of ... Changwad ... (Northeast),” pp. 3.

⁹⁰Ibid., pp. 3 – 6.

⁹¹“An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III),” pp. 13 – 14.

⁹²Ibid., p. 17.

ทำพร้อมที่จะยิง”⁹³ และทั้งสองก็ให้การตรงกันว่าในท้ายไม่ได้สอนวิธีการต่อสู้ให้กับพวกเขา นายสองบอกว่า “การฝึกการต่อสู้ พวกเขาไม่ได้สอนแบบฝึกทหาร พวกเขาแค่สอนเราว่าจะสู้อย่างไร” กล่าวคือ ไม่ได้สอนเรื่องยุทธวิธีการโจมตี แต่ฝึกว่าจะหลีกเลี่ยงการปะทะกันได้อย่างไร โดยสอนวิธีการหลบหลีก ชอนคัวในพุ่มไม้ ไม่ให้มีใครเห็น”⁹⁴ นายพลได้ให้รายละเอียดว่า ไม่เคยมีการสอนให้โจมตีเจ้าหน้าที่รัฐบาล สหายทุกคนจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงการปะทะ โดยพวกเขาจะสั่งให้ทุกคนหมอบลงกับพื้น เวลามีใครเดินทางผ่านมา หรือเวลาเดินทางก็ไม่อนุญาตให้สูบบุหรี่ ไม่ให้ใช้ไฟฉาย หรือถ้าจะฉายก็ห้ามใช้ไฟฉายไปในที่สูง(ฉายขึ้นบนฟ้า) ห้ามสวมรองเท้า เวลาเดินทางก็ต้องระวังไม่ให้มีร่องรอยการเดินทาง เมื่อเจอพื้นดินที่เปียกหรือทรายเราก็จะหลีกเลี่ยงและเดินบนพื้นที่ปกคลุมไปด้วยใบไม้แห้งเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้มีรอยเท้า”⁹⁵ แต่ถ้ามีการเผชิญหน้ากันจริงเขาก็สอนว่า

สมมติว่าเจอทหารรัฐบาล เขาสอนว่าให้พวกเราแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มละ 4 คน [พวกเรา มี 8 คน] นาย(1) อยู่ในกลุ่มเขา โดยนาย(1) เป็นผู้ออกคำสั่ง ถ้าเจอทหารรัฐบาล นาย(1) ก็จะสั่งทุกคนประจำที่แล้วที่พยายามที่จะหลบหนี

ถ้าเจอเจ้าหน้าที่ พวกเราก็จะหมอบลงเพื่อหลบซ่อน เมื่อมีคำสั่ง “ทุกคนประจำที่” พวกเราจะหมอบลงกับพื้น หมอบลงเป็นแถวระยะห่างของสองกลุ่มจะขึ้นอยู่กับระยะของเส้นทางที่เดิน”⁹⁶

แล้วจากนั้นก็พยายามหนีจากการปะทะกับเจ้าหน้าที่ เช่นเดียวกับนายพล นายสองได้ให้ข้อมูลตรงกันว่า

เวลาปะทะจะมีการแบ่งเป็นสองกลุ่ม พวกเรามี 9 คน กลุ่มหนึ่งมี 5 ชีกกลุ่ม 4 โดยนายสายเป็นคนออกคำสั่ง โดยเขาจะสั่งว่า “ทุกคนประจำที่” จากนั้น “กลุ่ม 2 เดินหน้า” และจากนั้นกลุ่ม 2 ก็ถอย ขณะถอยก็ยิงไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามพวกเราก็ไม่เคยเจอเหตุการณ์จริง พวกเราเพียงแต่สอนเราอย่างนี้ พวกเราจะถอยเมื่อมีคำสั่ง “เดินหน้า”⁹⁷

นายสองยังเล่าต่อไปว่า ในสถานการณ์ที่ต้องการปิดลับ หรือสถานการณ์ลับซัน จะต้องมีการใช้รหัส เช่น การใช้รหัสของแต่ละบุคคล เช่น หมายเลข 4 หมายเลข 5 ถึง หมายเลข 9 การส่งสัญญาณจะใช้

⁹³“A CT who Surrendered: (Part I) A Tape – Recorded Interview Conducted on October 27, 1966 (One Day After the CT surrendered) by the Nai Amphur of ... Changwad ... (Northeast),” pp. 22 - 23.

⁹⁴“An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III),” p. 17.

⁹⁵“A CT who Surrendered: (Part I) A Tape – Recorded Interview Conducted on October 27, 1966 (One Day After the CT surrendered) by the Nai Amphur of ... Changwad ... (Northeast),” pp. 26 – 27.

⁹⁶Ibid., cp. 23 – 25.

⁹⁷“An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III),” pp. 18 – 19.

การตีไม้เขา เช่น ตีไม้เป็นรหัส หรือ ผิวปากเป็นเสียงนกหรือ เป็นรหัส 3 – 2 เป็นต้น หรือถ้ามีสหายคน
หนึ่งคนโดยมากเจ็บในขณะที่มีการประทะ ก็จะต้องตะโกนว่า “ขว้างระเบิด!”⁹⁸

นอกจากการฝึกอาวุธแล้วในทัพบกก็ยังมีการการอบรมหรือการให้การศึกษาทางด้านอุดมการณ์ด้วย
โดยเน้นหนักถึงการอดทนยืนหยัดต่อความยากลำบาก โดยทางจัดตั้งของทัพบกจะเป็นผู้ฝึกอบรม เช่น นายพล
เล่าให้ฟังว่า

การอบรมเรื่องนี้(การเดินทาง) ก็มีอยู่หลายครั้ง โดยนาย(3)เป็นคนอบรม นาย(3) พาเราไป
หลายๆ ที่เพื่อฝึกฝนพวกเราให้เผชิญกับความยากลำบาก เพื่อให้เราเห็นถึงความทุกข์ยาก
ทำงานหนักและเสียสละ⁹⁹

นอกจากนี้ยังมีการพูดโฆษณาโจมตีรัฐบาลว่า “เขาพูดโจมตีรัฐบาล โดยพวกเขาบอกว่ารัฐบาลกดขี่ประชาชน
และไม่สนใจสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของประชาชน รัฐบาลใหม่จะต้องถูกตั้งขึ้น”¹⁰⁰ นายพลยังเล่าถึงการอบรม
ให้การศึกษาของจกตั้งต่อไปนี้ว่า

พวกเขาสอนให้เรามีความอดทนและยืนหยัดต่อความยากลำบากและสูญเสีย ... อย่าคิดถึง
ครอบครัว อย่ากังวลหรือมีห่วงกังวลผลประโยชน์ส่วนตัว หรืออภินันท์หนึ่งเนื่องจากเขาแต่งงาน
แล้ว พวกเขาไม่ได้ต้องการให้เราคิดถึงภรรยาและลูกมากนัก พวกเขาต้องการให้ ตั้งใจ
ทำงานให้เต็มที่ เพื่อ “ความเป็นอยู่ที่ดีกว่า” และถ้าพวกเขาชนะ ประชาชนที่อยู่ข้างพวกเขา
จะดีขึ้น...

พวกเขาบอกว่า รัฐบาลไม่สนใจสวัสดิภาพของคนจนและคนตกทุกข์ได้ยาก รัฐบาล
ไม่ได้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน และให้คุณคิดว่า “คุณได้รับความสนใจดูแลจากรัฐ
บาลหรือ” “คุณได้รับความเป็นธรรมจากรัฐบาลหรือ”¹⁰¹

จกตั้งของนายพลกล่าวอ้างว่ามีประชาชนอยู่ฝ่าย พคท. ถึง 28 ล้านคน ถ้าคอมมิวนิสต์เป็นฝ่าย
ชนะในสงครามประชาชน เขาก็จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ และจะให้เครื่องหมายแสดงสถานะว่า
เป็นเจ้าหน้าที่ประจำการถ้าเขาต้องการ และสัญญาว่าจะได้รับเงินเดือน เดือนละ 1,000 – 2,000 บาท
นายพลบอกว่าไม่ได้มีการอบรมให้การศึกษาอย่างนี้ทุกวัน จะมีเช่นนี้ประมาณสองครั้งต่อหนึ่งเดือน¹⁰²

จากคำให้การของนายพล และนายตองนอกจากงานดำเลียงแล้วไม่ได้ระบุรายละเอียดการทำงาน
ของคนทั้งสองอย่างชัดเจน ทราบเพียงเล็กน้อยว่า นายพลทำหน้าที่ช่างตัดผมให้แก่บรรดาพลพรรคในทัพบก

⁹⁸Ibid., 19 – 20.

⁹⁹“A CT who Surrendered: (Part I) A Tape – Recorded Interview Conducted on October 27, 1966
(One Day After the CT surrendered) by the Nai Amphur of ... Changwad ... (Northeast),” p. 27.

¹⁰⁰Ibid., p. 30.

¹⁰¹Ibid., pp. 19 – 20.

¹⁰²Ibid., p. 20.

เท่านั้น¹⁰³ ในขณะที่เด็กและสังวาล์ ที่มีพื้นฐานต่างออกไป คือได้รับการศึกษาจากซานฮอย จึงได้รับมอบหมายภารกิจที่เด่นชัด จากเอกสารของยูซอมเมื่อทั้งสองกลับเมืองไทย ก็ได้รับมอบหมายให้ทำงานในกลุ่มย่อยๆ ภายใต้การนำของจ๊กคั้ง ทั้งสองจะได้รับคำสั่งให้เคลื่อนไหวยุทธชนในพื้นที่ และมีหน้าสังหารผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู และเจ้าหน้าที่รัฐบาลที่เป็นปฏิปักษ์ และทางจ๊กคั้งของทั้งสองมักจะมีคำสั่งนำให้จ๊กคั้งองค์กรกู้ชาติในหลายๆ รูปแบบ เช่นสำหรับชาวนา พระ นักเรียน นักศึกษา สหภาพแรงงาน ผู้หญิง ฯลฯ ซึ่งเด็กได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ช่วยหัวหน้าในการจัดการในเรื่ององค์กรกู้ชาติเหล่านี้

กลุ่มของพวกเขาเดินทางไปหมู่บ้านเพื่อช่วยชาวบ้านเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวผลผลิต และพูดคุยกับชาวนาเกี่ยวกับการจัดตั้งสมาคมปลดปล่อย พวกเขาพูดคุยชาวนาในเรื่องการใช้ปุ๋ยคอกและการหมักปุ๋ยในที่นา และแนะนำให้ชาวบ้านต่อต้านการใช้ปุ๋ยเคมี โดยบอกว่าถ้าใช้ไปนานๆ ราคินจะเสีย แต่ใช้ปุ๋ยคอกดินจะดีขึ้นในอีก 5 ปี โดยทั่วไปแล้วพวกเขามักชักชวนให้ชาวบ้านทำงานร่วมกัน ทั้งปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยพวกเขามักอยู่ด้วยเสมอ¹⁰⁴

ชีวิตและความยากลำบาก: เหตุผลของการมอบตัว

การใช้ชีวิตในป่าเขา ห่างบ้านห่างครอบครัว เป็นชีวิตที่ยากลำบาก ไม่มีความสะดวกสบายใดๆ มีสิ่งทีทุกคนสะท้อนออกมา และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้พวกเขา ทั้งสังวาล์ นายพล และนายสองออกจากป่าและเข้ามามอบตัวกับทางการ

เด็กและสังวาล์ เล่าว่า ชีวิตในเขตป่าเขานั้นยากลำบาก ส่วนมากมักมีอาหารเพียงน้อยหรือไม่มีเลย ซึ่งที่ไม่มีกินถึง 3 วันก็มี บางคราวอาจมีข้าวเพียง 1 กระป๋องนมสำหรับประทังชีวิตคนถึง 3 คน การกินหัวเผือกหัวมัน และใบไม้ก็ทำให้พอประทังชีวิตได้ แต่รสชาติไม่ชวนรับประทาน และบางทีถ้าค้างไม้ค้ำก็อาจทำให้มีเนมาได้ อีกทั้งพวกเขาต้องคอยระมัดระวังของทหารที่จะมาลาดตระเวนและจะตั้งเครื่องดักเคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลา

อีกทั้งเมื่อนานวันเข้า สังวาล์เริ่มที่จะคิดถึงภรรยาและลูก และคิดหาทางที่จะกลับไปหมู่บ้าน เขาคิดว่าชีวิตชาวนามันก็ไม่ได้เลวร้ายเสมอไป เขาได้รับการบอกกล่าวผ่านทางเคียวที่จะออกจากพรรคคอมมิวนิสต์ได้นั้นคือขายสถานเคียว ไม่คอมมิวนิสต์มาก็เป็นรัฐบาล รัฐบาลจะมาเขาถ้าเขาถูกจับตัวได้ แต่กระนั้นก็ตามเขาก็พยายามที่จะหนีออกมาและตัดสินใจมอบตัวกับนายอำเภอ แต่สำหรับเด็ก ครกกันข้ามกับสังวาล์ เขาถูกจับกุมตัวโดยกองกำลังที่ลาดตระเวนอยู่โดยบังเอิญ¹⁰⁵

สำหรับนายพล ที่ออกจากป่าและเข้ามามอบตัวกับทางการ เขาให้เหตุผลว่า เพราะความยากลำบากและความทุกข์ทรมาน

¹⁰³Ibid., p. 22.

¹⁰⁴"Memorandum, To Mr. Frank Sheppard, DAD/RA, From Donald R. Mitchell Subject: Programs for young people," p. 4.

¹⁰⁵Ibid.

ผมทุกข์ทรมานกับความยากลำบาก ผมไม่มีเสื้อผ้า พวกเราได้รับคำมั่นสัญญาว่าจะได้รับเงิน ชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่คิดว่า ผมพบกับความยากลำบาก ... ผมพบกับความยากลำบากอย่างมากจนผมไม่อาจแบกรับมันได้ กระทั่งผมก็ไม่มีโอกาสที่จะไปเยี่ยมพ่อแม่ ... ผมมาคิดได้ว่าความจริงแล้วมันคงดีกว่านี้ถ้าผมกลับไปช่วยครอบครัวทำนา ระหว่างที่ผมคิดนั้น ผมร้องไห้ จากนั้นผมจึงออกมา¹⁰⁶

นายพลยังบอกว่าจะมีคนอื่นๆ ออกคามมาอีกหลายคน นายสองก็ให้เหตุผลเช่นเดียวกัน

เพราะความยากลำบากและทุกข์ทรมาน คุณรู้ไหมพวกเราไม่มีอาหารให้กินอย่างเพียงพอ บางทีพวกเราก็ลงไปหาเขาจากญาติที่หมู่บ้าน แต่พวกเราก็ไม่สามารถลงไปได้เพราะมีเจ้าหน้าที่อยู่ในหมู่บ้าน ผลก็คือพวกเราไม่มีข้าวจะกิน บางทีพวกเราหิวท้องก็เป็นเวลา 2 - 3 วันโดยไม่มีข้าวจะกินยกเว้นพวกผลไม้ในป่า พวกเรา(คนที่ลงไปหาเสบียงสำหรับกลุ่ม) ก็ไม่มาสักที และพวกเราที่ไม่มีจะกินเป็นประจำ

ผมไม่สบายใจเลยกับความยากลำบากที่ผมต้องเจอ ผมตั้งคำถามว่าทำไมผมต้องมาเจอความทุกข์ทรมานนี้ด้วย ผมเคยคิดว่าถ้ากลับไปอยู่ที่บ้านทำไร่ทำนาที่ครอบครัวจะคิดว่านี่ ผมต้องการชีวิตที่ง่ายๆ สบายๆ ไม่ต้องมาเจอกับความยากลำบากอย่างนี้สัก ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาที่มนุษย์เราทุกคนต้องการความสุข เมื่อคิดได้ดังนั้นผมจึงออกมา ผมตัดสินใจมาขอตัวกับทางการและตำรวจโดยไม่กลัวที่จะถูกฆ่า¹⁰⁷

3.2 “โทษกรรม” เนื้อหาและความสำเร็จในการปลุกระดมจัดตั้งขบวนการ

เมื่อเรามองทะเลดูรอบของคำให้การของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่มอบตัว การเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ในเขตภูพาน มีสาเหตุมาจาก “โทษกรรม” หรือการก่อกวนของเจ้าหน้าที่รัฐบาลก่อไว้กับชาวบ้าน กล่าวคือ แทนที่เจ้าหน้าที่รัฐบาลจะเข้ามาดูแลทุกข์สุขของประชาชน แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐกลับมีท่าทีที่เป็นปฏิปักษ์กับชาวบ้าน ทั้งยังใช้ความรุนแรงในการปราบปราม หรือ แก้ไขปัญหาคอมมิวนิสต์เป็นเหตุให้ชาวบ้านเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ โดยที่เนื้อหาของการปลุกระดมโฆษณาของฝ่ายป่าเองก็เน้นที่จะโฆษณาในประเด็นดังกล่าว ดังนั้นจากกล่าวได้ว่าสภาพปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้านกับเนื้อหาการโฆษณาปลุกระดมนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ในคำให้การของ “ผก. ที่มอบตัว” แม้ว่าจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการล่อลวงของพวกคอมมิวนิสต์ว่าจะให้เงินหรือให้ตำแหน่ง แต่กระนั้นก็ตาม จากคำให้การก็กล่าวถึงเนื้อหาของการโฆษณาปลุกระดมทางการเมือง ที่กล่าวถึงความไม่เหลียวแลประชาชน ความอยุติธรรมและการก่อกวนของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่

¹⁰⁶“A CT who Surrendered: (Part I) A Tape – Recorded Interview Conducted on October 27, 1966 (One Day After the CT surrendered) by the Nai Amphur of ... Changwad ... (Northeast),” p. 30.

¹⁰⁷“An Interview with a Communist Terrorist Who Surrendered in Northeast Thailand (part III),” pp.

กระทำต่อประชาชน เช่น เรื่องการไม่มาดูแลความทุกข์สุขของประชาชน การชูครีทชาวบ้านในเรื่องประจำวัน เช่น การตัดไม้จากในป่า หรือการจับกุมคุมขังคนบริสุทธิ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งในแง่นี้เป็นความจริงที่ชาวบ้านตระหนักถึงการข่มเหงรังแกและความอยุติธรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐอยู่ก่อนแล้ว ในคำให้การของนายสง ซึ่งให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเหตุที่ต้องหนีเข้าป่าด้วยความจำใจ เพราะกลัวว่านายอำเภอจะทรมานหรือไม่ก็ฆ่าพวกเขา แต่คงให้เห็นว่าแม้จะยังไม่มีการกระทำเช่นนั้นจริงๆ ทุกคนก็รู้หรือตระหนักได้ถึงความโหดร้ายของเจ้าหน้าที่

ในการประชุมผู้นำหมู่บ้าน บ้านอินทร์แปลง ในตำบลคูสะคามอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ที่จัดโดยคณะวิจัยของยูช่อมนั้น ผู้นำชาวบ้านคนหนึ่งได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ไว้ค่อนข้างน่าสนใจว่า

ผมเห็นด้วยว่าสาเหตุเหล่านั้น [พวกโจรหลบหนีคดี หลงเชื่อผิดถูก ถูกล่อลวงโดยคอมมิวนิสต์ ให้ทำความผิดทำให้เขาต้องร่วมมือกับคอมมิวนิสต์จะได้ไม่ถูกจับกุม คนจนต้องการความร่ำรวยทางลัด เพราะคอมมิวนิสต์สัญญาจะให้เงินและสิ่งของต่างๆ] ทำให้ประชาชนเข้าร่วมกับ ผกค. แต่เป็นเหตุผลเฉพาะหน้ามากกว่า ผมคิดว่าสาเหตุประการแรกที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมกับ ผกค. เป็นเพราะรัฐบาลช่วยเหลือประชาชนอย่างไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งทำให้นักการเมืองบางคนของภาคอีสานไม่พอใจรัฐบาล มีแค่ภาคกลางและภาคใต้ที่ได้รับการพัฒนา แต่ภาคอีสานยังไม่ได้รับการพัฒนาเลย นี่เป็นเหตุผลที่ว่าทำไมนักการเมืองไม่พอใจและต้องการที่จะแบ่งแยกภาคอีสานออกจากประเทศไทย นักการเมืองบางคนจึงถูกรัฐบาลสั่งฆ่าด้วยเหตุผลนี้¹⁰⁸

ข้อความข้างบนนี้เป็นเป็นเหตุผลเกี่ยวกับคำอธิบายเรื่องภูมิภาคนิยมในภาคอีสานของค้ายส์ ที่ว่าแนวคิดเรื่องภูมิภาคนิยมของ ส.ส. อีสานมาจากการความถูกทิ้งให้ด้าหลังของภาคอีสาน ซึ่งความรู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้งจากรัฐบาลเป็นปัญหาสำคัญอันหนึ่งที่ผู้ปฏิบัติงานพรรคคอมมิวนิสต์หิยยกขึ้นมาสู่กระคม ผู้ใหญ่บ้านโคกกลางตอบปัญหาสาเหตุการเข้าร่วมกับพวกคอมมิวนิสต์ของคนในพื้นที่ว่า

พวกเขาเข้าร่วมเพราะพวกคอมมิวนิสต์มาปลุกกระคมและบอกประชาชนว่ารัฐบาลไม่ดี เพราะรัฐบาลไม่เคยปกป้องพวกเขา ประชาชนยากจนแสนสาหัส แต่ก็ไม่ได้ช่วยเหลืออะไร อีกทั้งยังชูครีทภาษีจากที่ดินที่ประชาชนไม่ได้เป็นเจ้าของอย่างแท้จริง พวกคอมมิวนิสต์บอกว่าพวกเขาเป็นเพื่อนที่จริงของชาวบ้าน เพราะพวกเขาช่วยเหลือชาวบ้านในทุกๆ ทาง เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น¹⁰⁹

¹⁰⁸Village Changes and Problems Village Meeting with 12 Leaders: Ban Inplaeng, Tambol Kusakam, Amphur Wanonniwart, Sakon Nakom Province, January 12, 1967 (Research Division/USOM Bangkok, Thailand, May 1967), p. 25.

¹⁰⁹Village Changes and Problems Meeting with 15 Village Leaders: Ban Khok - Klang, Tambol Kusakam, Amphur Wanonniwart, Sakon Nakom Province, January 14, 1967 (Research Division/USOM Bangkok, Thailand, June 1967), pp. 16 – 17.

โดยเขาคิดว่า พวกคอมมิวนิสต์นับวันมีแต่จะขยายตัวขึ้น ถ้ารัฐบาลไม่เข้ามาดูแลพัฒนาใน 2-3 ปี
 ท้องที่แถบนี้จะเป็นเขตคอมมิวนิสต์หมด¹¹⁰ ในหนังสือจกหมายจากภูพาน ของทองคุณ หงส์พันธุ์ อันเป็น
 การรวบรวมจกหมายส่วนตัวที่ส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ลูกหาของเขาที่วิทยาลัยครูสกลนคร¹¹¹ แต่คงให้เห็นถึง
 ปัญหา “เจ้านาย” ที่ชาวบ้านประสบพบเจออันเป็นเหตุที่ทำให้พวกคอมมิวนิสต์สามารถปลุกระดมจกคั้งชาว
 บ้านในเขตภูพานได้ อย่างในจกหมายของคำมี สินธุรักษ์ ซึ่งเป็น อส. อยู่ที่ “บ้านโคกฮีเห็น”^{*} เขาเล่าว่า
 บ้านของเขาที่อยู่ที่นี่ สมัยก่อนทำมาหากินโดยการทำไร่ทำนา และหาของป่ามาขายในเมือง เมื่อราว
 ทศวรรษ 2500 ถนนหนทางในแถบนั้นมีแค่ทางเกวียนกับทางเท้า “จะเข้ามาในเมือง ในอำเภอที่แสนจะ
 ล้าบาก ชีวิตเราเหมือนแยกอยู่อีกโลกหนึ่งต่างหาก” นานๆ ก็จะมี “เจ้านาย” เข้ามาที่ ส่วนใหญ่จะเป็น
 ตำรวจและสรรพสามิต การเข้าไปแต่ละครั้งของเจ้านายสร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านมากกว่าที่จะเข้ามา
 ช่วยเหลือ ชาวบ้านจึงเกลียดเจ้านายมาก ในขณะที่เดียวกันทหารป่าก็พยายามเข้ามาปลุกระดม ซึ่งก็ได้ผล

¹¹⁰Ibid., p. 18.

¹¹¹ทองคุณ หงส์พันธุ์, *จกหมายจากภูพาน*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โครงการจัดตั้งสถาบันราชภัฏนครพนม, 2542), หน้า 12. ทองคุณชี้แจงว่า จกหมายเหล่านี้ที่ตีพิมพ์ทองคุณได้ “คัดต่อและปรับปรุงสำนวนภาษา เปลี่ยนแปลงวัน
 เวลาและชื่อสถานที่เสียใหม่” แต่บางอันก็พอจะหาช่วงเวลาและชื่อสถานที่ที่แท้จริง โดยพิจารณาจากเนื้อความของจก
 หมาย หรือนำส่งสัจต่อการคัดแปลงจกหมายของทองคุณ อยู่ที่จกหมายสองจก คือของจักร และฉกรรจ์ ทั้งสองเป็นลูกศิษย์
 ของทองคุณทั้งคู่และเป็นเพื่อนกัน จักรเป็นผู้ปฏิบัติงาน พกท. ที่เคลื่อนไหวอยู่ในเขตที่รอยโทฉกรรจ์ ปฏิบัติงานอยู่ที่ซุกคุ่ม
 ครอบหม้อบ้านสร้างคำ ซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางสกลนคร - กาฬสินธุ์ ซึ่งน่าจะเป็นบ้านสร้างคำ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
 (ปัจจุบันอยู่ในอำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร) จกหมายฉบับแรกที่เขียนถึงทองคุณเล่าถึงความพยายามลอบสังหารนาย
 อำเภอ แต่เพราะทองคุณอยู่ในขบวนนั้นด้วยจึงไม่ได้ใจมคิ ส่วนจกหมายฉบับต่อมาของจักรพูดเอาไว้ถึงฉกรรจ์ว่าเป็นนาย
 ทหารที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ในจกหมายของจักรทั้งสามฉบับพูดถึงผู้หญิงคนหนึ่งที่เราหลงรัก ชื่อ กุ้ง เป็นนัก
 ศึกษาที่วิทยาลัยครูสกลนคร ลูกศิษย์ของทองคุณอีกคน ราวกับเรื่องบังเอิญที่ไม่เพียงจากเพื่อนรักกลายเป็นศัตรูกันใน
 สมรภูมิตรบ แต่ยังเป็นคู่แข่งในสมรภูมิรัก เพราะในจกหมายของฉกรรจ์เผยว่าฉกรรจ์ก็หลงรักหญิงสาวคนเดียวกันที่ชื่อกุ้ง
 และราวกับจะยังหักมุมไม่พอในจกหมายฉบับที่สองของฉกรรจ์ที่ส่งถึงทองคุณได้พูดถึงการพบกับผู้ก่อการร้ายที่หลบหนีการ
 ปรามปรามจากทางกิ่งอำเภอเขาวง (อำเภอเขาวงในปัจจุบัน) หลังจากปะทะกันจับผู้ก่อการร้ายได้คนหนึ่งมาจับเข้าส
 คอนแรกถูกน้องของเขาระงับให้ตาย แต่ฉกรรจ์ห้ามไว้ เขาเข้าใจว่ากลับคล้ายคลึงคลาไบน้าแบบนั้นที่โหน แต่ก็หนีไม่ออก
 ก่อนที่ตก. คนนี้จะสนใจก็จับมือและบีบมือฉกรรจ์เบาๆ และคล้ายจะพูดอะไรพึมพำแต่ไม่มีเสียง แต่ก่อนที่จะล้มตมสุดท้าย
 ก็หลุดคำ ๆ หนึ่งออกมาจนทำให้ฉกรรจ์สะดุ้ง คำๆ นั้นคือ “กุ้ง” หลังจากนั้นฉกรรจ์ก็จัดการศพให้กับทหารป่าคนนี้ แต่ใน
 ท้ายที่สุดก็หนีไม่ออกว่าทหารป่าคนนี้เป็นใคร และได้แต่กลางแกลงใจกับคำสุดท้ายของทหารป่าที่พูดว่า “กุ้ง” ที่มีนข้าง
 บังเอิญกับหญิงสาวที่เราหลงรักเหลือเกิน (หน้า 32 - 34)

^{*} เป็นชื่อปลอมที่ทองคุณแปลงเพื่อตีพิมพ์ในหนังสือ

พอควร “หมู่บ้านเราแทบจะเรียกว่าเป็นเขตปลอดปล่อย” พวกทหารป่าเข้าออกบ้านได้สบาย ทั้งชาวบ้านยังส่งข้าวปลาอาหารเป็นเสบียงให้กับทหารป่าด้วย¹¹²

สินธุ์ถูกศิษย์ชกคนของทองคุณเล่าประวัติชีวิตอันทุกข์ยากของเขา หมู่บ้านของเขาเป็นบ้านของชาวไร่ที่โคกเดี่ยวห่างไกลอยู่กลางป่าเขาบนภูพาน เจ้าหน้าที่ของรัฐแทบจะไม่เคยมาเหยียดพื้นที่แถบนี้เลยจนกระทั่งมีพวกคอมมิวนิสต์เข้ามาเคลื่อนไหว เนื่องจากครอบครัวของเขาทำนา ซึ่งที่นาอยู่ติดป่าเชิงเขา คอนเด็ก ๆ ไม่รู้ประวัติประสาไม่ทราบว่าจะที่มาเยี่ยมเยือนที่ชายป่าคือพวกทหารป่า

ผมจำได้ว่าสมัยผมเด็กๆ พวกป่าเดินเข้าออกในหมู่บ้านผมเหมือนกับเป็นหมู่บ้านของเขา ความจริงพวกเขาส่วนหนึ่งก็ไม่ใช่คนแปลกหน้าที่ไหน แต่ที่จริงเขาเป็นคนในหมู่บ้านผมนั่นเอง เจ้าหน้าที่บ้านเมืองตำรวจสมัยนั้นไม่เคยโพสเข้าไปเลย ถนนหนทางก็มีแต่ทางเท้าและทางเกวียน ในสมัยผมเป็นเด็กนั้นผมไม่เคยเห็นรถยนต์เลย¹¹³

สภาพครอบครัวอยู่ในฐานะที่ยากแค้น ข้าวปลูกได้พอกิน จะเหลือขายก็เพียงเล็กน้อยและจำนวนหนึ่งก็ไว้แลกสินค้าอย่างอื่น ปีโคที่ฝนไม่ตกต้องความฤดูกาล ก็จะลำบากมากยิ่งขึ้น “เสื้อผ้าก็มีพอปกปิดร่างกายไม่ให้ดูขาด” ในฤดูหนาวนั้นก็หนาวอย่างทุกซัทรมาณเพราะหมู่บ้านอยู่ในหุบเขา ต้องฉิงไฟเพื่อให้คลายหนาว “บางคนถึงกับต้องซุกหุ่ลมแล้วเอาฟางมาปูนอนเพื่อให้ร่างกายอบอุ่น” มีคนเฒ่าคนแก่หนาวตายไปก็มี เช่นเดียวกับวัวควายแก่ๆ ที่หนาวตายเป็นประจำ อาหารการกินส่วนใหญ่ก็เอามาจากป่า ไม่ว่าจะเป็นการล่าเนื้อ หรือเก็บของป่าอย่างผักหวาน เห็ด พวกแมลงต่างๆ หรือแม้แต่นม ขี้ กิ้งก่า เชื้อเพลิงก็ใช้ฟันจากป่า กลางคืนก็จุดขี้ไต้จุดไฟให้แสงสว่าง เจ็บป่วยก็อาศัยสมุนไพรในป่า ประเภทเปลือกไม้ รากไม้ ตามมีความเกิด¹¹⁴

วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปเมื่อประมาณเขาเรียนอยู่ประถม 3 – 4 มีทหารตำรวจเข้าไปที่หมู่บ้าน “ชาวบ้านหลายคนถูกจับ ถูกฆ่า และหลายคนหนีหายสาบสูญไป” และช่วงนี้เองพ่อของเขาก็ถูกฆ่าตายโดยไม่ทราบว่าเป็นใครฆ่า

สินธุ์เล่าว่าในแง่คิดของการเข้ามาของทางการที่ทำให้สภาพชีวิตดีขึ้น ถนนถูกสร้างขึ้น มีทหารไปประจำ พัฒนาการก็เข้าไปช่วยเหลือสร้างสิ่งต่างๆ ให้ไม่ว่าจะเป็นศาลาประชาคม ศูนย์พัฒนา สถานีอนามัย เขามองว่าความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านดีขึ้น แต่การต่อสู้ระหว่างทหารป่ากับเจ้าหน้าที่ก็มี

¹¹²ใน ทองคุณ หงส์พันธุ์, *จดหมายจากภูพาน*, ยังเล่าต่อไปถึงสาเหตุที่เขาสมัครเข้าเป็น อส. เนื่องจากคำมิมืออาชีพเป็นคนขายของป่า พวกทหารป่าเลยพยายามจกคั้งให้เป็นพวกเพื่อหวังพึ่งการซื้อหาเสบียงจากในเมือง แต่เขาไม่เอาด้วย คำมิม่าเป็น อส. เมื่อครั้งหนึ่งมีแกนบ้านหลายคนโดนจับ ทหารป่าคิดว่าคำมิมือเป็นคนบอกทางการ พวกป่าเลยจะเก็บเขา แต่เมียของเขารับเคราะห์แทน ด้วยความเคียดแค้นเขาจึงสมัครเป็น อส. ในราว พ.ศ. 2508 – 2509 ซึ่งมีทหารขึ้นมาคั้งซุกคุ้มครองหมู่บ้านที่บ้านนี้

¹¹³ทองคุณ หงส์พันธุ์, *จดหมายจากภูพาน*, หน้า 86.

¹¹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 86 – 87.

มากขึ้นเช่นกัน แต่เขาก็สะท้อนสิ่งที่ชาวบ้านไม่พอใจก็มี เช่น การห้ามไม่ให้เข้าป่า ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านคุ้นเคยมาตลอดชีวิต การจับถ่ายก็มาสร้างส้วมให้ “มันเป็นการลำบากเหมือนกันที่จะต้องค่าเงินชีวิต โดยปราศจากป่า เพราะป่าเป็นส่วนหนึ่งของพวกเรา”¹¹⁵

จดหมายของ ศ.อ. สิทธิศักดิ์ ชำนาญรบ ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518 พูดถึงปัญหาเจ้าหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาว่าข้าราชการเป็นศัตรูที่ทำให้ปัญหาคอมมิวนิสต์แก้ยาก เพราะแทนที่จะบริการรับใช้ประชาชนกลับข่มเหงรังแกประชาชน ทั้งพวกตำรวจ นอกจากนี้พวกข้าราชการบนอำเภอ หรือศาลากลาง “ผมว่าพวกนี้แหละศัตรูที่ร้ายแรงกว่าป่าไม้ ธรรมชาติ ที่ดิน และพวกมหากาไทย เป็นกัน พวกนี้บางคนคอยขู่เชิญ รัคโถชาวบ้านเป็นประจำ เพียงแค่มาคัดสำเนาทะเบียนบ้าน บางคนต้องเสียเวลาหลายวัน เสียเงินเสียทองเป็นจำนวนมาก เพราะต้องเสียค่ารถค่าใช้จ่ายต่างๆ”¹¹⁶ ชาวบ้านแถบอำเภอกุดชุมบง จังหวัดสกลนครก็บอกว่าพวกเจ้าหน้าที่มีแต่ความเคียดแค้น “เขาคัดไม้มาปลูกบ้านก็มาจับเขา ัววควายหายไปแจ้งก็ไม่เคยได้คืน พวกในป่าระฮักยังช่วยนำมาคืนให้” เวลาถูกใจปล้นไปแจ้งตำรวจกลับถูกปล้นซ้ำ เพราะพอตำรวจมา “ก็เรียกหาต้มเป็ดต้มไก่ หาเหล้ายา ปลาบั้ง เลี้ยงตำรวจหมกมหลอกๆ กับที่ถูกปล้นไป”¹¹⁷

ผู้นำเยาวชนคนหนึ่งในแถบภูพานกล่าวว่า คนของรัฐบาลนั่นเองที่เป็นคนทำลายความสงบสุขของชุมชน เขาเล่าว่ามีครั้งหนึ่งที่หมู่บ้านมีงานบุญกฐิน มีชาวบ้านถูกตำรวจจับไปโรงพัก 5 ราย เป็นคดีคัมเหล็กเถื่อน 2 ราย เมาสุราอาละวาด 1 ราย และทะเลาะวิวาท 2 ราย ซึ่งเขาคิดว่าปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้เอง เรื่องทะเลาะวิวาทก็พอที่จะพูดจาห้ามปรามกันได้ ส่วนเมาสุราอาละวาดนั้นเป็นการอาละวาดใส่ “ตำรวจน้อย” ที่ก็เมาสุราเหมือนกัน “ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าคุณคนของรัฐบาลนั้นพยายามจะเข้าไปจับผิดทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ แต่พอเรื่องใหญ่ๆ ก็หายหัวไปหมด” และเขารู้ว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้ทัศนคติของชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่รัฐบาลเป็นไปในทางลบ เป็นโอกาสที่พวกเขาจะสับสนข้องปลงกระคมมวถน¹¹⁸

มีข้อมูลจำนวนมากที่กล่าวถึงการข่มเหงรังแกประชาชนของเจ้าหน้าที่รัฐบาล¹¹⁹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีหน่วยกองกำลังติดอาวุธของรัฐบาลเข้ามาปราบปรามคอมมิวนิสต์แล้ว การเข้ามาของกองกำลังพวก

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

¹¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96.

¹¹⁹ พงษ์ศาสตร์ อุทโท, “นโยบายของรัฐบาลในการป้องกันและปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่าง พ.ศ. 2508 – 2523,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536), หน้า 22. กล่าวถึงข้าราชการที่ควรมีหน้าที่นำบังคับทุกข์บำรุงสุขประชาชน กลับปกครองอย่างไม่เป็นธรรมข่มเหงรังแกชาวบ้าน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเชื่อถือการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์. ซึ่งเขาได้อ้างอิงหลักฐานหลายแห่งทั้งจากการสัมภาษณ์นายทหาร อดีตสหาย และเอกสารต่างๆ แต่น่าเสียดายที่เขาไม่ได้พูกรายละเอียดของการกรกรข่มเหงของเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำต่อชาวบ้าน

นี้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิตและเรื่องสิทธิต่อร่างกายและทรัพย์สิน กฎอัยการศึกในเขตพื้นที่แถบภูพานเข้ามาพร้อมกองทหาร กฎอัยการศึกกระทบต่อวิถีชีวิตและเสรีภาพของชาวบ้านเป็นอันมาก การเดินทางและการเคลื่อนย้ายสิ่งของต่างๆ ถูกควบคุม เช่น การห้ามออกจากบ้าน ในยามวิกาล(ประมาณ 4 ทุ่ม จนถึงเช้า) หรือการห้ามนำอาหารคาวไปเวลาไปทำนา หรือถ้าจะเดินทาง ออกจากหมู่บ้านเกินกว่า 2 – 3 ก็ต้องแจ้งกับผู้ใหญ่บ้าน และเมื่อถึงหมู่บ้านที่เป็นจุดหมายปลายทางก็ต้องแจ้งผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านนั้นอีก นอกจากนี้ยังต้องพบนักประชาสัมพันธ์เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบชื่อ¹²⁰ ทั้งหมดนี้สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านอย่างมาก รวมทั้งการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมที่กระทบสิทธิทางร่างกายและทรัพย์สินของชาวบ้านอย่างรุนแรง เพราะถ้าการใช้กฎอัยการศึกและข้อบังคับที่เข้มงวดแค่เป็นไปคามกลไกทางกฎหมายและไม่ใช้ความรุนแรงปฏิบัติการของชาวบ้านคงไม่รุนแรงเท่าไรนัก แต่ในการปฏิบัติที่เป็นจริงกลับปรากฏว่ามีการใช้ความรุนแรงและไม่เป็นธรรมอย่างแพร่หลาย จากปากคำของชาวบ้านบ้านหนองกุง อ. วาริชภูมิ จ. สกลนครได้เล่าให้ฟังว่า ในวัยหนุ่มราวก่อน พ.ศ. 2510 เขาเคยออกจากบ้านเพื่อหนีออกไปเที่ยวเล่นนอกหมู่บ้านในตอนกลางคืนจนถูกพวกเจ้านายจับมาขังไว้ที่ค่าย อต. ซึ่งตั้งอยู่ที่วัด และเขาได้เล่าให้ฟังอีกว่าชาวบ้านที่ไปไหนต่อไหนเวลากลางคืนต้องใช้เทียนไขไว้ส่องนำทางเท่านั้นเพราะถ้าใช้ไฟฉายหรืออื่นๆ แล้วพวกเจ้านายเห็นจะยิงใส่ทันที¹²¹ นอกจากนี้จากปากคำของสหายที่เขาร่วมกับ พทท.ก็ได้เล่าว่า เขาโดนบังคับให้ใช้แรงงานขุดสร้างสนามเพลาะให้กับพวกเจ้านาย ซึ่งเขาคิดว่าสิ่งที่พวกเจ้านายทำเหล่านี้มันไม่เป็นธรรม¹²²

บ้านชาวโซ่นภูพานก็เช่นกัน ที่บ้านसानแ่ว อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร กำดั่ง อต. จากนครพนมก็มาตั้งฐานที่หมู่บ้าน ก็เช่นเดียวกับเขตสุรินทร์ทั่วประเทศการควบคุมในหมู่บ้านมีความเข้มงวดขึ้นอย่างมาก ชาวบ้านจะไปทำไร่นาก็จะต้องทำบัตรที่ อต. 3 วันต่อหนึ่งครั้ง โดยทำที่ของพวกเจ้าหน้าที่ก็มักจะหยาบคาย มองชาวบ้านเป็นศัตรูและใช้ความรุนแรงข่มเหงประชาชน ใบ เชื้อกะไร่เล่าว่าเหตุที่เขาเข้าร่วมกับคอมมิวนิสต์เป็นเพราะการกดขี่ข่มเหงของเจ้าหน้าที่รัฐบาล “เพราะ อต. คบตีเรา คบตีชาวบ้านนะ” ทั้งยังกล่าวหาว่าชาวบ้านเป็นสายให้กับพวกคอมมิวนิสต์¹²³ พวกคนหนุ่มสาวที่ไปเที่ยวงานบุญงาน รื่นเรีงต่างๆ พวก อต. ก็ชอบ “ทับปิ่น” พูคาข่มขู่ใส่ประชาชน หรือทรัพย์สินของชาวบ้าน แม้แต่ของเล็กๆ น้อยก็เอาโดยการใช้อำนาจบาตรใหญ่

¹²⁰Village Changes and Problems Meeting with 15 Village Leaders: Ban Khok - Klang, Tambol Kusakam, Amphur Wanonniwart, Sakon Nakorn Province, January 14, 1967 (Research Division/USOM Bangkok, Thailand, June 1967), p. 11.

¹²¹สัมภาษณ์ ประศาสตร์ ราชคำ, 8 พฤษภาคม 2547.

¹²²สัมภาษณ์ ชาย พรหมวิชัย, 8 พฤษภาคม 2547.

¹²³สัมภาษณ์ ใบ เชื้อกะไร่, 16 มกราคม 2549.

พวกผมเป็นเขวชนไปเที่ยวสาวบ้านอื่น ก็ไปเที่ยวบ้านปากช่อง [ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้ๆ อยู่ในตำบลเดียวกัน] ก็ดื่มไก่ให้สาวกิน อต. ก็มาแล้ว มาเห็นเราดื่มไก่ให้สาว ก็ยี้คเขาไปเลยนะ มันเคียดเคือเนี่ย วิวหรือควายดำ อต. อยากกินตัวไหนก็ยิงเขาเลย ไก่ก็จะยิงตัวซ้วนๆ ตัวผอมๆ ไม่เขา ยิงให้ชาวบ้านดูเลยได้ ถ้าชาวบ้านถาม อต. จะพูดเลยนะ “จะเขามั้ยถูกปืน”¹²⁴

ไบเล่าว่าชนาคคนเฒ่าคนแก่ก็ไม่เว้น ก็ถูกพวก อต. รังแกเช่นเดียวกัน “ผู้เฒ่าชนาคนี้ ไปขอน้ำมัน มันให้น้ำเยี่ยว ขอข้าวขอเกลือ ขอน้ำมัน แต่มันให้น้ำเยี่ยวประชาชน”

ในขณะที่เดียวกันก็มีสหายเข้ามา “จ๊กตั้ง” โดยเข้ามาพูดคุยกับไบและเพื่อนๆ คนหนุ่มสาวโดยพูดถึงปัญหาการรกดขี่ข่มเหงของพวกเขา “เจ้านาย” แล้วสหายก็จัดการศึกษาทางที่ถูกต้องควาย โดยเข้ามาจัดตั้งพูดคุยประมาณเดือนละ 4 – 5 ครั้ง ในคอนแรกก็เป็นเขวชนธรรมดา ต่อมาสหายเขามาจัดตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่มครั้งหนึ่งสหายพูดคุยกับไบว่า

สหายเขาถามผมว่าถ้าศัตรูมาทำแบบนี้จะทำอย่างไร สหายเขาถามศัตรูอยากได้อะไรก็เอาไป เขาจะเสียใจไหมละ เราก็คือคนนะ เรามีมือมีตีนทำไมบังคับได้ ผมถามสหาย สหายเราจะเอาปืนไปยิงศัตรูจะไปเอาที่ไหนได้ สหายก็บอก ไม่ยาก ศัตรูเขารับปืนมาให้แล้ว¹²⁵

ไบและพรรคพวกก็วางแผนกันว่าจะเลี้ยงเหล่าพวก อต. ก็ดื่มเบียร์ดื่มไก่ให้กิน “เอาเหล้ามาให้ อต. กินเยอะๆ” แล้วก็นัดแนะกับสหายจากในป่าว่าถ้าอส.กินเหล้าเมาแล้วให้ยี้คเขาปืนไปเลย “เราก็ทำทำไว้วายๆ “พี่ๆ มีใครมายี้คปืน” ทำท่าได้นำกัน” ทำอย่างนี้ 4 – 5 ครั้ง หรือครั้งหนึ่งที่อำเภอเขาวง ไป “เที่ยวงาน” ที่เขาวง ก็ถามสหาย “สหายๆ คนนี้เมาแล้ว สหายจะเอาปืนมั้ย” แล้วพวกสหายจากในป่าก็ยิงปืนไป ซึ่งปืนหนึ่งได้เป็นสิบกระบอก แต่ถึงแม้ว่าไบจะแสร้งทำคึกกับพวก อต. แต่ก็ยังถูกรังแกจนทนไม่ได้ทำให้ต้อง “ออกป่า” ไปเป็นทหารป่าเต็มตัว

นอกจากปากคำของชาวบ้านที่บอกเล่าการรกดขี่ข่มเหงของพวกเขาเจ้านาย โดยเฉพาะทหารและ อต. แต่รายงานของทางการก็ได้กล่าวถึงเช่นกัน ในเอกสารของกองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค. ที่ต่อมาจะกลายมาเป็นกอ.รมน.) ได้เล่าถึงกรณีการปฏิบัติหน้าที่ที่ทารุณโหดร้ายต่อประชาชน คือ กรณีบ้านโพรงงาม อำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม ในช่วง พ.ศ. 2509 – 2510 ชาวบ้านจำนวนมากที่ไม่ว่าจะเป็นคนในจัดตั้งของ พคท. หรือไม่ก็ตาม ต่างก็ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของเจ้าหน้าที่หรือสายของเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะที่บ้านโพรงงามจะมีชาวบ้านถูกฆ่าตายหรือถูกจับกุมมากที่สุด ในหมู่บ้านแถบนั้น นอกจากนี้ยังมีการทารุณกรรมชาวบ้าน เช่น ผู้ชายถูกเอาไฟลนด้วยระเบิดหรือผู้หญิง

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹²⁵ สัมภาษณ์ ไบ เชื้อกระเซิง, 18 มกราคม 2549.

ถูกข่มขืน เป็นต้น ซึ่งในรายงานได้กล่าวสรุปเอาไว้ที่น่าสนใจว่า จากความรุนแรงเหล่านี้เองกลับทำให้ชาวบ้านร่วมมือกับฝ่ายคอมมิวนิสต์มากขึ้น¹²⁶

การเผาบ้านนาทรายเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการแก้ปัญหาภาคคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลที่มุ่งเน้นมาตรการทางการทหารมากกว่าที่จะใช้วิธีการทางการเมือง เพื่อแย่งชิงมวลชนจากคอมมิวนิสต์ โดยเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2517 บ้านนาทราย อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย มีประชาชนอาศัยอยู่ 1,300 คน มีบ้านเรือนอยู่ราว 200 หลังคาเรือน ถูกเพลิงไหม้ 106 หลัง โรงเรียนที่เคยมีครูอยู่ 7 คนถูกปล้นยี่ห่วย และวัคก็ร้างเช่นกัน¹²⁷

การตอบรับแรกขงทางราชการคือการปฏิเสธว่าเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผาบ้านนาทราย แต่เป็นฝีมือของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ความคำแถลงของกองอำนวยการปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายกรม วรรณประชา ได้ชี้แจงว่า เมื่อวันที่ 24 มกราคม เจ้าหน้าที่ผสมตำรวจระเวนชายแดน อต. และหน่วยปฏิบัติการพิเศษ จำนวน 191 นาย ได้ปะทะกับผู้ก่อการร้ายที่บ้านนาทราย เมื่อเวลา 6.00 น. เป็นเวลาชั่วโมงเศษ ผู้ก่อการร้ายได้เผาบ้านเรือนของประชาชนไป 106 หลังคาเรือน ก่อนที่จะล่าถอยไป¹²⁸

แต่จากการเปิดเผยข้อมูลของทางขบวนการนักศึกษาและสื่อมวลชนในขณะนั้นต่างออกไป จากลงไปดูสภาพเหตุการณ์และต่อมาได้มีได้นำตัวผู้ใหญ่บ้านนาทรายกับชาวบ้านอีก 3 คนของชัชชุต บุญมี ผู้ประสานงานกลุ่ม ปช. ปช. กลับพบหลักฐานว่า เหตุการณ์เผาหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 24 มกราคม ไม่ใช่ฝีมือผู้ก่อการร้าย แต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล และเป็นเจตนาไม่ใช่อุบัติเหตุ

จากวัตถุพยานคือซากบ้านเรือนที่ถูกเผา แสดงให้เห็นว่า การเผาหมู่บ้านนาทรายเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือเป็นการจงใจเผา ดังนั้นเจ้าหน้าที่รัฐไม่อาจอ้างได้ว่า เป็นอุบัติเหตุที่เกิดจากการปะทะกันกับ ผกค. นอกจากนี้จากปากคำของชาวบ้านระบุว่า เจ้าหน้าที่ อต. คชค. และหน่วยปฏิบัติการพิเศษ จำนวน 191 นายได้ปิดล้อมหมู่บ้าน ในตอนเช้ามีควันที่ 24 มกราคม โดยไม่มีการปะทะกับผู้ก่อการร้ายแต่อย่างใด เจ้าหน้าที่ได้กวาดค้อนชาวบ้านให้ไปรวมกันที่หนองน้ำ บางส่วนก็เก็บข้าวของและวัวควายที่เลี้ยงหลบหนีไปในป่า เจ้าหน้าที่จุดไฟเผาบ้านเรือน ยุ่งฉาง ที่เก็บข้าว ปรอ และพืชผลอื่นๆ ของชาวบ้านซึ่งมูลค่าความเสียหาย “หลายล้านบาท” เจ้าหน้าที่ได้ฆ่า นายมัน มีทรราช อายุ 50 ปี นางใส มีทรราช อายุ 40 ปี และเด็ก

¹²⁶ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ), *ขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2517), หน้า 415 – 416. ซึ่งข้อมูลส่วนนี้บอกขานำมาจากเอกสารของ กอ.ปค. โดยไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของเอกสารชิ้นนี้.

¹²⁷ *ประชาธิปไตย* (14 กุมภาพันธ์ 2517), อ้างถึงใน ชวินทร์ สระคำ และคณะ, *พิษเพลิงร้ายที่บ้านนาทราย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสุวรรณ, 2517), หน้า 73.

¹²⁸ ชวินทร์ สระคำ และคณะ, *พิษเพลิงร้ายที่บ้านนาทราย*, หน้า 70.

ชายเอบ อายุ 6 ขวบ ทั้งยังเผาผู้ตายทิ้งตามไปพร้อมกับบ้าน และชาวบ้านสามารถยืนยันและพร้อมที่จะชี้ตัวเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่หลายนายที่เข้าร่วมปฏิบัติการครั้งนี้ได้¹²⁹

ได้เล่าเหตุการณ์ก่อนหมู่บ้านจะถูกเผาว่ามีความเคลื่อนไหวของฝ่ายต่างๆ ดังนี้

เมื่อคืนวันที่ 16 มกราคม ผกก. ได้โจมตีซุกคุ่มกรของหมู่บ้านนาทราย อต. มีกำลังน้อยกว่าไม่สามารถต้านได้จึงถอยออกไป และถึงศพ อต. ไว้ 1 ศพ ฝ่าย ผกก. ได้เผาบังเกอร์ แล้วหลบหนีไปทางภูสิงห์ วันรุ่งขึ้น เวลาประมาณบ่ายสองโมง ผกก. จำนวน 30 คนอาวุธครบมือเดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน และเดินทางค่อไปทางหมู่บ้านหนองจันทร์ ผกก. บางคนแต่งชุดชาวบ้าน บางคนแต่งชุดเขียวคล้ายทหาร ปัก "ท.ป.ท." ที่หน้าอก ซึ่งการเข้ามาของทหารป่าครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่มี ผกก. จำนวนมากเดินทางมาในหมู่บ้าน "ในบ้านไม่มีใครกล้าพูดอะไรเพราะกลัว ถ้าผู้ก่อการร้ายขอข้าวของน้ำก็ให้" และก่อนหน้านี้อีกมีเหมือนกันที่ ผกก. เข้ามาขออาหาร แต่ก็มาครั้งละ คนสองคน ไม่ได้มาเป็นสิบๆ เหมือนครั้งนี้

วันที่ 18 มกราคม คอนเข้าเจ้าหน้าที่จาก กอ.ปค. เข้ามาสอบถามชาวบ้าน เพราะรู้ว่า ผกก. เข้ามา แต่ก็ไม่ได้กลับออกไป คอนย้าย ผกก. อีกชุดหนึ่ง ประมาณ 30 คนเข้ามาที่หมู่บ้านและแยกย้ายเดินไปมา ความถนนในหมู่บ้าน "ชาวบ้านที่นั่นกลัวมาก" เพราะ ผกก. เคยเข้ามาฆ่าชาวบ้านมาก่อนแล้วเมื่อ พ.ศ. 2514 ชาวบ้านถูกฆ่าครั้งเดียว 2 คน โดยถูกกล่าวหาว่าเป็นสายให้กับเจ้าหน้าที่

ผกก. อยู่ในหมู่บ้านสักพักหนึ่ง ชาวบ้านก็ได้ยินเสียงนกหวีดเป่ารัว ผกก. วิ่งวุ่นไปหมด ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่งกำลังจะเข้ามาในหมู่บ้าน จึงเกิดปะทะกันขึ้น เจ้าหน้าที่เสียชีวิตไปหนึ่งคน ยศจำสิบตรี บาดเจ็บอีกสองนาย ผกก. หลบหนีไปได้ เจ้าหน้าที่ได้เข้ามาสำรวจหมู่บ้านและสั่งให้ชาวบ้านถมหลุมใต้ถนนบ้าน ที่ใช้หลบถูกปืนเสียและให้หลบอยู่แต่ในบ้าน โดยให้เหตุผลว่าเจ้าหน้าที่อาจไปยิงคนผิดเข้าได้ เหตุการณ์ที่หมู่บ้านดูเหมือนสงบลง แต่วันที่ 21 มกราคม ชาวบ้านเอาควายที่เพิ่งขายไปฆ่าและนอกหมู่บ้าน หน่วยปฏิบัติการพิเศษมาพบเข้าจึงใช้ปืนเอ็ม 79ยิงเข้าไป แต่ไม่มีใครได้รับอันตราย¹³⁰

เหตุการณ์เผาบ้านนาทรายเป็นข่าวคราวที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง และข้อมูลก็เปิดเผยมากขึ้นว่าเจ้าหน้าที่เป็นฝ่ายเผาหมู่บ้านนาทรายจริง ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยเดินทางไปยังเหตุการณ์ที่บ้านนาทราย ได้พบกับ ร.อ. ประจวบ บัวขาว ปลัดอำเภอโท ฝ่ายป้องกันปราบปราม เขตอำเภอเมืองกาฬ เขายอมรับว่า "เจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปราม ได้บุกทำลายโจมตีหมู่บ้านนาทราย เมื่อวันที่ 24 มกราคมจริง เพราะสืบสวนได้แน่ชัดว่า ชาวบ้านนาทรายเป็นพวกผู้ก่อการร้าย" โดยได้ข้อมูลจากคำสารภาพจากผู้ก่อการร้ายบ้านนาทรายคนหนึ่งที่เขาจับตัวเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ชื่อบุญทัน ลุนทำ ว่าชาวบ้านนาทรายแทบทุกคนเป็นผู้ก่อการร้าย และผ่านการฝึกฝนการต่อสู้ด้านอาวุธมาอย่างดีแล้วทุกคน และนายสง่าที่ธีรยุทธพามากรุงเทพฯ ก็เป็นคนหนึ่งที่นายบุญทันชี้คอทศว่าเป็น ผกก. ด้วย ปลัดคนนี้นัยบอกลาเหตุที่

¹²⁹เรื่องเดียวกัน. และ "บ้านนาทราย สภาพการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง" *ไทยนิกร* 1, (30) + 7 (2 ธันวาคม 2520): 9.

¹³⁰ชินวัตร erva คำ และคณะ, *พิษเพลิงร้ายที่บ้านนาทราย*, หน้า 73 - 75.

ต้องทำการกวาดล้างอย่างรุนแรงว่า เพราะเจ้าหน้าที่เคยถูกชาวบ้านยิงตายมาก่อนแล้ว จึงต้องคัดสนใจ กวาดล้างชั้นใต้ดิน ก่อนดำเนินการได้ร่วมวางแผนกันหลายคน มีนายอำเภอ ผู้บังคับการ ทช. เขต 4 เป็นต้น

การบุกโจมตีตามแผนนี้ ร.ต.ท. ชูพันธ์ บุญประคอง ได้รับมอบหมายให้นำกำลัง 70 นายเข้าบุกโจมตี โดยเขากับนายอำเภอ(นายสรชัย ศวิตชาติ) กับ ร.ต.ท. ชจร สยวัตร(ผู้บังคับการทช. เขต 4) อยู่ ค้านหลังเป็นกำลังหนุน หลังจากระดมยิงหมู่บ้านนาทรายนานประมาณครึ่งโง่งเศษ ก็เห็นแสงไฟโชติช่วงขึ้น ในหมู่บ้าน ตอนเข้าบุกเป็นเวลาเข้ามิดหมอกดงจืด กำลังของเขาถอนกลับ เมื่อได้ทราบข่าวว่าทวิ จุฑทรัพย์ รัฐมนตรีเดินทางมาตรวจราชการ และอาจจะแวะมาบึงกาฬ จึงไม่ทันรู้เหตุการณ์รายละเอียดคำค้นต่อไปใน บ้านนาทราย ร.อ. ชรรณรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา เสนาธิการกองทัพอากาศที่ 2 ซึ่งร่วมการปราบปรามได้ กล่าวกับหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยว่าชาวบ้านนาทรายเป็นคอมมิวนิสต์จริง เพราะขณะที่มีทหารไปปฏิบัติ งานที่บ้านนาทราย ระหว่างวันที่ 5 - 6 กุมภาพันธ์ ทหารเสียชีวิตกว่าสิบคนแล้ว และเขาก็ได้นำเทปของ นายบุญทัน มาเปิดให้ผู้สื่อข่าวฟัง "เป็นการยืนยันว่าชาวบ้านนาทรายเป็นผู้ก่อการร้ายทั้งหมู่บ้าน"¹³¹

จากการเปิดเผยข้อมูลของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานพบความจริงที่ว่าพวกเขาของชาวบ้านเป็นศัตรู หรือเป็นพวกผู้ก่อการร้ายดังนั้น การเผาบ้านนาทรายของเจ้าหน้าที่จึงถูกต้องชอบธรรม

ผู้สื่อข่าวประชาธิปไตยที่ลงไปพื้นที่บรรยายสภาพว่า

บ้านนาทรายเป็นหมู่บ้านใหญ่แห่งหนึ่ง ขณะนี้เหลืออยู่แต่เต้าถ่านซากปรักหักพังโล่งไปหมด ทั้งหมู่บ้าน แม้เจ้าหน้าที่จะยืนยันว่าไม่มีการจุดไฟเผา แต่เท่าที่สังเกต สอให้เห็นอย่างเด่นชัด ว่า ไฟไหม้หมู่บ้านนาทรายครั้งนี้ จะต้องเนื่องจากการตั้งใจเผา ไม่ใช่จากอุบัติเหตุไฟไหม้ เนื่องจากการยิงปะทะต่อสู้แน่นอน หมู่บ้านนาทรายขณะนี้แม้แต่ทหาร ส่วนชาวบ้านยังคง ระหกระเหินเที่ยวหาที่อยู่กันไปตามยถากรรม เหตุการณ์ที่นั่นยังคงตึงเครียดมาก¹³²

ถึงแม้ว่าต่อมารัฐบาลสมัยสัญญา ชรรณศักดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวน ปฏิบัติการดังกล่าวของทางเจ้าหน้าที่ มีผลให้ชาวบ้านกว่า 70 ครอบครัวที่สูญเสียบ้านและทรัพย์สินจาก กองเพลิงได้รับเงินชดเชยรวมทั้งสิ้น 3 ล้านบาท แต่การชดเชยดังกล่าวกลับไม่ได้เยียวยาชาวบ้านเท่าใดนัก หากแต่ผลแห่งการทำลายล้างยังคงดำรงอยู่เป็นเวลาหลายปี เงินที่ชาวบ้านได้รับชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นก็พอสร้างบ้านใหม่ได้ แต่ก็ไม่ได้เหมือนเก่า บ้านที่สร้างใหม่ล้วนแต่เล็กกว่าบ้านเดิม รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นต้นไม้ใหญ่เดิมก็หายไปหมด นอกจากปัญหาทางด้านการเงินการอยู่ก่อนข้างอึดคัก ผิดเคืองแล้ว ผู้สื่อข่าวไทยนิกรสรุปว่า "การปฏิบัติการปราบปรามในแถบท้องที่บริเวณนั้น ก็ทำให้ชีวิตชาวบ้านไม่มีความสงบและความแน่นอนอีกต่อไป"¹³³ มีการตั้งฐานและมีค่านตรวจคนเข้าออกในหมู่บ้าน ใน

¹³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77 - 79.

¹³² ชวินทร์ ละครคำ และคณะ, พิชญเพลิงร้ายที่บ้านนาทราย, หน้า 79 - 80

¹³³ บ้านนาทราย สภาพการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง" ไทยนิกร 1, (30) + 7 (2 ธันวาคม 2520): 9.

คนที่ผู้สื่อข่าวไทยนิกรลงไปมีทหารประจำอยู่ 41 คน และอด. อีกจำนวนหนึ่ง โดยการตั้งฐานของกองกำลัง รัฐบาลไม่ได้ทำให้ชาวบ้านอุ่นใจแต่กลับเป็นที่หวาดกลัวของชาวบ้านว่าจะมาทำร้ายพวกเขา ชาวบ้านคนหนึ่งกล่าวว่ “เราไม่ชอบ [ทหาร]... เรากลัวว่า อีกหน่อย เขาจะฆ่าเรา”¹³⁴

เมื่อสาระของการโฆษณาปลุกระดมกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นต้องตรงกัน การปลุกระดมจี้คั้ง ชาวนาจึงไม่ใช่เรื่องยาก เพราะปัญหานั้นดำรงอยู่ และเป็นปรากฏการณ์ที่ชัดเจนในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ผู้ปฏิบัติงานมวลชนเพียงแต่เป็นผู้ชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์นั้นว่าเป็นปัญหา กระบวนการปลุกระดมจี้คั้ง ชาวนาไม่ใช่เพียงการชี้ให้เห็นถึงปัญหาเท่านั้น แต่ยังเป็นการเสนอทางเลือกที่แจ่มชัดถึงการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ไม่จน ไม่ลำบาก ไม่ถูกกดขี่ข่มเหง โดยรวมศูนย์ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่การโค่นล้มรัฐบาลเผด็จการ “ขายชาติ” ให้กับจักรพรรดินิยมอเมริกา และสร้างอำนาจรัฐใหม่ของคนชนชั้น ซึ่งเมื่อทำสำเร็จแล้วก็จะนำไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน

ดังนั้นการลุกขึ้นสู้ของชาวนาในเขตภูพานจึงไม่ใช่ปฏิกิริยาที่เป็นไปโดยอัตโนมัติต่อสภาพปัญหา ความยากจนและปัญหาความสัมพันธ์กับรัฐ แต่สิ่งที่ทำให้เกิดการลุกขึ้นสู้และการยืนหยัดต่อความยากลำบากที่ประสบพบเจอในกระบวนการต่อสู้ นั้น มาจากการปลุกระดมและการให้การศึกษาทางการเมืองของ ขบวนการคอมมิวนิสต์ จากจุดนี้เองทำให้กล่าวได้ว่า การปลุกระดมจี้คั้งเป็นการเปลี่ยนแปลงชาวนาธรรมดาคนหนึ่ง ที่อยู่ภายใต้ความคิด ความเข้าใจโลกแบบเดิมๆ ให้เป็นนักปฏิวัติที่มองโลกตามแบบลัทธิ มาร์กซ – เลนิน และความคิดเหมาเจ๋อตง รวมถึงการเปิดโลกทัศน์ของพวกเขาให้กว้างขวางกว่าเดิม และมีที่ทางในพื้นที่ทางสังคม – การเมืองระดับประเทศและในระดับโลก ในฐานะที่เป็นประชาชนเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ การต่อสู้ของเขาก็เช่นเดียวกับประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทย และประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งไม่เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงในทางความคิด และเป็นนามธรรมเท่านั้นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงรูปแบบหรือ ลักษณะการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปเพื่อให้สอดคล้องกับการต่อสู้ ทั้งการออกไปเป็นผู้ปฏิบัติงานของพรรค กี้คี่ หรือแม้กระทั่งเป็นมวลชนจี้คั้งในหมู่บ้าน เมื่อพวกเขาผ่านกระบวนการปลุกระดมจี้คั้งแล้วจาก ชาวนาที่ท้อแท้ หายใจหายใจไปวันๆ ก็เปลี่ยนไปใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การต่อสู้ ความยากลำบาก และความตายในระดับที่สูงขึ้น

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน.